

IKAROVIA BEZ KRÍDIEL¹

ČINNOSŤ PEŠIEHO PRÁPORU DANIELA KUNICA V SPOMIENKACH MIKULÁŠA ŠUMICHRASTA

PETER ŠUMICHRAST

ŠUMICHRAST, P.: *Icarus Without Wings. The Activities of Daniel Kunec's Infantry Battalion in the Memoirs of Mikuláš Šumichrast*. Vojenská história, 3, 29, 2025, pp 140-172, Bratislava. The author presents the previously unpublished memoirs of Colonel (Ret.) Mikuláš Šumichrast, a participant in the national struggle for liberation. An officer of the 1st Czechoslovak Army in Slovakia, Šumichrast recounts—based on his experiences recorded in 1946—the involvement of former members of the Slovak air force in the Slovak National Uprising. During the armed uprising against German occupation forces and their domestic collaborators, the infantry battalion—composed primarily of aviation ground personnel from the former Slovak air park—maintained high combat morale. Within the VI Tactical Group of the 1st Czechoslovak Army in Slovakia, it was among the infantry units that upheld the military oath on the field of honour until the final days of the Slovak National Uprising. Even after transitioning to partisan warfare, many of its members continued active resistance against German occupation forces and their domestic collaborators.

Keywords: Mikuláš Šumichrast, Slovak air force, aviation park, Mokrad' airfield, Slovak National Uprising, Defence Area 2, VI Tactical Group.

DOI <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.3.7>

V mnohých rodinách účastníkov národného boja za oslobodenie z rokov 2. svetovej vojny doposiaľ s úctou uchovávali vzácne pamiatky na predkov, ktorí sa v rozhodujúcich chvíľach existencie nášho národa postavili na správnu stranu dejín. Tak je to aj v prípade rodinných príslušníkov plk. v. v. Mikuláša Šumichrasta, ktorý sa do tohto boja aktívne zapojil. Vrcholnou chvíľou jeho účasti v ňom bola príprava zapojenia protifašisticky orientovaných príslušníkov leteckého parku slovenského letectva v Mokradi do ozbrojeného vystúpenia a ich účasť v radoch 1. čs. armády na Slovensku v boji proti nemeckým okupačným jednotkám a ich domácim prisluhovačom.²

Mikuláš Šumichrast³ sa narodil 13. apríla 1911 v obci Dežericiach⁴, v Bánovskej kotline, do rodiny samostatne hospodáriaceho roľníka Mikuláša Schumichrasta a jeho

¹ Autor si „požičal“ názov z literárneho diela Jána Plesníka s názvom *Ikarovia bez krídiel*, ktorý v ňom umeleckým spôsobom spracoval časť histórie slovenského letectva, s osobitným dôrazom na popis činnosti pešieho práporu Daniela Kunica v Slovenskom národnom povstaní. V diele nevykresľuje jednotlivé sekvencie historickej panorámy, ale na základe vlastných prežitkov popisuje ľudské osudy účastníkov národného boja za oslobodenie nielen z radov príslušníkov slovenského letectva, ale aj partizánov. PLESNÍK, Ján. *Ikarovia bez krídiel*. Bratislava : Obzor. 1979. 302 s.

² M. Šumichrastovi bolo vydané osvedčenie o účasti v národnom boji za oslobodenie podľa zákona č. 255/1946 Zb. o príslušníkoch československej armády a o niektorých iných účastníkoch národného boja za oslobodenie za dobu od 15. marca 1939 do 28. augusta 1944 ako účastníkovi domáceho hnutia a od 29. augusta 1944 do 6. februára 1945 ako príslušníkovi 1. čs. armády na Slovensku. Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov Ministerstva obrany SR Bratislava, f. písomností k žiadostiam o vydanie osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb. osvedčenie čj. 24595/1969 z 24. mája 1974 vydané M. Šumichrastovi, nar. 13. apríla 1911.

³ Oprava pôvodného priezviska Schumichrast na Šumichrast bola zverejnená v Dôvernom osobnom vestníku MNO SR č. 9/1943. Oprava bola vykonaná v súlade s odpisom rodného listu dežerického matričného obvodu zo dňa 10. apríla 1943. VHA Bratislava, špeciálna zbierka vojenských predpisov, Dôverný osobný vestník MNO SR, ročník 1943, č. 9, s. 48.

⁴ Okres Bánovce nad Bebravou.

manželky Emílie.⁵ V rokoch 1917 – 1922 absolvoval päť tried ľudovej školy v Dežericiach. Následne pokračoval v štúdiu na meštianskej škole v neďalekých Bánovciach nad Bebravou.⁶ Tu absolvoval aj tzv. „jednoročný učebný náukobeh pri meštianskej škole“, ktorý fungoval ako posledný (štvrtý) ročník. Podobne aj ostatní žiaci školy, aj on si v ňom opakoval predchádzajúce učivo a v praktickej časti výučby si ďalej rozšíril svoje vedomosti a poznatky.⁷

O tom, že nadobudol počas štúdia vedomosti potrebné na zvládnutie prijímacieho konania na Učiteľskom ústave v Prešove⁸, svedčí skutočnosť, že ho v školskom roku 1927 prijali na 4-ročné štúdium, ktoré ukončil skúškou dospelosti 12. júna 1931.⁹ Občianskym povolaním sa tak stal učiteľom v ľudovej škole, kde sa na prácu učiteľa kládol dôraz na praktické pedagogické zručnosti. Jeho prvým pôsobiskom sa stala ľudová škola v Tašoli (dnes Tašulfa) v sobraneckom okrese.¹⁰ Vo svojom prvom zamestnaní však zotrval len krátko, pretože už 1. októbra 1931 nastúpil na prezenčnú službu v čs. brannej moci.¹¹ V hodnosti vojaka bol zaradený k 9.rote pešieho pluku 39 „Výzvedný Gen. Gracianiho“¹², ktorý patril do podriadenosti 17. pešej brigády so sídlom v Bratislave.¹³ O desať dní neskôr mu vzhľadom na dosiahnuté stredoškolské vzdelanie a osobnostné predpoklady priznali status frekventanta Školy pre výchovu dôstojníka pešieho vojska v zálohe. Počas výchovy na dôstojníka pechoty v zálohe bol povýšený na slobodníka (16. februára 1932) a desiatnika frekventanta (16. mája 1932). Des. M. Šumichrastovi 1. júna 1932, po úspešnom absolvovaní horeuvedenej školy, priznali status absolventa. Po návrate k materskému pluku bol dňom 15. júna 1932 premiestnený do jeho 3. roty. 22. septembra 1932 bol povýšený na čatára absolventa a zároveň mu priznali status aspiranta. Prvú kapitolu svojho života vo vojenskej

⁵ V prípade pôvodu Šumichrastovcov (taktiež Sumichraszt, Schumichrast, Shumichrast) treba uviesť, že išlo o starý hornouhorský zemiansky kuriálny rod zo Skalskej Novej Vsi (v zoznamoch uhorskej šľachty uvádzaný ako Sumichraszt de Szkalaujfalus, resp. Sumichraszt de Nemesujfalus). Ich prvý známy člen, Michal, sa tu spomína v roku 1593. FEDERMAYER, Frederik. *Lexikón erbov šľachty na Slovensku I: Trenčianska stolica*. Bratislava: Hajko & Hajková, 2000, s. 250-251; TÖTÖSY de Zepetnek, Steven. *List of Historical Surnames of the Hungarian Nobility*. West Lafayette: Purdue University Press, 2010, s. 100, s. 105. Dostupné na: «https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/cleweblibrary/article/1059/&path_info=auto_convert.pdf»; Dostupné na: «<https://www.skalkanadvahom.sk/obec/historia-obce/zemianske-rody-v-novej-vsi>».

⁶ Meštianska škola sídlila v budove Thurzo-Illeshazyovského kaštieľa.

⁷ PAVLÍK, Ondrej a kol. *Pedagogická encyklopédia Slovenska. Zväzok I, A – O*. Bratislava: Veda, 1984, s. 476.

⁸ Podľa výnosu MŠaNO ČSR zo 6. septembra 1919 boli podmienky na prijatie štúdium nasledovné: skúška z materinského jazyka (ústna aj písomná), skúška z matematiky, skúška z hudobného sluchu, skúška telesnej spôsobilosti, prihládanie k známka na poslednom vysvedčení, prihládanie k posledným grafickým prácam vypracovaným na poslednej škole. ŠTULRAJTEROVÁ, Jana. Vývin učiteľského vzdelávania na Slovensku do roku 1945. In: *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2013, roč. 25, s. 21 - 22.

⁹ Vojenský archív – centrálna registratúra Ministerstva obrany SR Trnava, f. osobných spisov, kmeňových listov; kmeňový list M. Šumichrasta, nar. 13. apríla 1911.

¹⁰ Dostupné na: «<https://www.tasula.sk/podstranka?stranka=461/>».

¹¹ Do čs. brannej moci bol odvedený na hlavnom odvode 21. apríla 1931. Vojenský archív – centrálna registratúra Ministerstva obrany SR Trnava, f. osobných spisov, kmeňových listov; kmeňový list M. Šumichrasta nar. 13. apríla 1911.

¹² V dobe nástupu služby M. Šumichrasta velil pluku plk. pech. Josef Matoušek (11. február 1892 – 13. február 1977). Dostupné na: «<https://www.valka.cz/Matousek-Josef-t126619/>».

¹³ Veliteľom 17. pešej brigády bol brig. gen. Miloš Žák (11. jún 1891 Brno – 16. máj 1970).

rovnošate uzavrel 14. januára 1933, keď bol prepustený na trvalú dovolenku. Po skončení prezenčnej služby sa vrátil k pôvodnému zamestnaniu, čiže pokračoval ako učiteľ ľudovej školy v Tašoli.¹⁴

Prvý januárový deň nasledujúceho kalendárneho roka po návrate do civilného života bol menovaný do prvej dôstojníckej hodnosti – na podporučíka pechoty v zálohe. Od 1. augusta 1935 vykonal už ako dôstojník čs. brannej moci v zálohe 1. pravidelné cvičenie v zbrani, ktoré trvalo 28 dní. Je zrejme, že počas tohto cvičenia sa osvedčil, pretože už v prvý januárový deň roku 1936 bol povýšený na poručíka pechoty v zálohe. Na predchádzajúce cvičenie nadviazal 2. pravidelným cvičením, ktoré absolvoval od 8. júla 1937 do 22. júla 1937. 28. júla 1938 vykonal skúšku na veliteľa stotniny pri pešom pluku 17.¹⁵ Vzhľadom na zosťrenú vojensko-politickú situáciu vyvolanú nacistickým Nemeckom bol opäť povolaný do zbrane, a to od 1. augusta 1938 do 14. augusta 1938, keď absolvoval mimoriadne cvičenie v zbrani, ktoré absolvoval ako veliteľ pomocnej rotý pešieho pluku 39 „Výzvedný Gen. Gracianiho“.¹⁶ Tak ako mnohí ďalší vojaci, poddôstojníci, rotmajstri či dôstojníci čs. brannej moci v zálohe, tak aj por. pech. v zálohe M. Šumichrast s nadšením zareagoval na mobilizačnú vyhlášku a 24. septembra 1938 nastúpil do služby pripravený brániť vlasť. Rozhodnutím mocností v Mníchove mu to však nebolo umožnené. So sklamaním 2. decembra 1938 vyzliekol čs. vojenskú rovnošatu a vrátil sa k svojim učiteľským povinnostiam. V službách ministerstva školstva a národnej osvety mal žiakov vychovávať v novom nábožensko-mravnom a národnom duchu, pričom čoraz viac do výchovno-vzdelávacieho procesu zasahovala Hlinková slovenská ľudová strana. Tento vplyv sa ešte značne zvýšil po nástupe Jozefa Siváka do funkcie ministra školstva a národnej osvety, ktorý bol predtým školským expertom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

M. Šumichrast aj po vzniku Slovenského štátu pokračoval vo svojom pôvodnom povolani ako učiteľ ľudovej školy. Avšak ani v tomto období nestratil kontakt s novou armádou mladého štátu. Opak bol pravdou.

Por. pech. v zál. M. Šumichrasta už 15. mája 1939, v rámci reorganizácie slovenskej armády, administratívne premiestnili od „jeho“ zrušeného materského čs. pešieho pluku 39 „Výzvedný Gen. Gracianiho“ do nového pešieho pluku 4, ktorému velil pplk. pech. Ladislav Bodický. Vzhľadom na potrebu precvičovania záloh novosformovanej slovenskej brannej

¹⁴ V ľudovej škole v Tašoli učil do 21. augusta 1933, keď bol na vlastnú žiadosť premiestnený do ľudovej školy v Dolných Držkovciach, t. j. do obce nachádzajúcej sa v blízkosti jeho rodiska v Dežericiach. V Dolných Držkovciach učil do 3. januára 1939. Vtedy bol, podľa svojho vyjadrenia v životopise z 1. septembra 1953, po nesúhlase s návrhom školského inšpektora v Bánovciach nad Bebravou vo veci vstupu do Hlinkovej gardy a Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, úradnou mocou preložený do ľudovej školy v Krásnej Vsi. Jeho problémy s funkcionármi Hlinkovej gardy v Bánovciach sa tým neskončili, pretože bol 1. júna 1939 preložený do ľudovej školy v Podlužanoch. Dôvodom na jeho premiestnenie bola pomoc českým kolegom, ktorí boli nútení po vzniku Slovenského štátu odísť zo Slovenska do Protektorátu Čechy a Morava. Ani táto škola sa však pre neho nestala „konečnou zástavkou“ pretože už 1. septembra 1939 bol premiestnený do Hajnej Novej Vsi a o mesiac neskôr do Dohnian. O polroka neskôr bol premiestnený ako učiteľ ľudovej školy do Hoštinej, kde zotrval do 6. decembra 1939, keď bol premiestnený do ľudovej školy v Svinnej. Jeho „putovanie“ po ľudových školách v bánovskom, púchovskom a trenčianskom okrese sa definitívne uzavrelo 31. januára 1940, keď bol nasledujúcim dňom povolaný k výkonu služby v slovenskej brannej moci. Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, osobný spis M. Šumichrasta, nar. 13.4.1911, životopis z 1.9.1953.

¹⁵ Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, kvalifikačná listina M. Šumichrasta nar. 13.4.1911, priebeh služby por. č. 17.

¹⁶ Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, kvalifikačná listina M. Šumichrasta nar. 13.4.1911, popis činnnej služby za mobilizácie a vo vojne.

moci ho povolali aj na 3. pravidelné cvičenie, ktoré vykonal už ako záložný dôstojník slovenskej armády v období od 1. júla 1939 do 5. augusta 1939.

Po prepustení z cvičenia však „mimo“ vojenských kasární zotrval len veľmi krátko, pretože už 28. augusta 1939 nastúpil na mimoriadne cvičenie v zbrani v súvislosti s blížiacim sa vojnovým konfliktom s Poľskom.¹⁷ Službu vykonával na Veliteľstve divíznej oblasti 1 v Trenčíne ako referent oddelenia do 23. októbra 1939, keď bol prepustený z činnnej služby. Opäť sa vrátil do služieb ministerstva školstva a národnej osvety, aby učil deti v ľudovej škole vo Svinnej. Jeho kariéra učiteľa sa však definitívne uzavrela v posledný januárový deň roku 1940, pretože nasledujúcim dňom bol „z moci úradnej preradený z rezortu ministerstva školstva a národnej osvety do rezortu ministerstva národnej obrany ako dôstojník z povolania“. Zároveň bol prijatý do Zboru dôstojníkov pechoty z povolania a zaradený k 12. rote popradského pešieho pluku 9. Jeho príchod, ako aj príchod ďalších 9 aktivovaných dôstojníkov v zálohe zachytáva kronika pešieho pluku 9 takto: „6. Pridel nových dôstojníkov Dňom 15. februára 1940 pridelo MNO 10 poručíkov pechoty, aktivovaných zo zálož.¹⁸ dôstojníkov z rad učiteľských.¹⁹ Týmto dôstojníkmi sa doplnil rámec pluku.“²⁰

V súvislosti s jeho presunom pod „krídla“ ministerstva národnej obrany treba zdôrazniť, že tento postup pri doplňovaní dôstojníckeho zboru slovenskej armády nebol ničím výnimočným, pretože týmto spôsobom boli aktivovaní aj ďalší učitelia – záložní dôstojníci, ako napríklad aj jeho budúci spolubojovník a blízky priateľ Daniel Kunic²¹, resp. Pavol Marcely, neskorší príslušník 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR.

Po príchode k pešiemu pluku bol vymenovaný za veliteľa rámcovej rotu a súčasne aj za pobočníka veliteľa práporu. V jeho osobných záznamoch však nie je konkretizovaný prápor, v ktorom plnil služobné úlohy pobočníka veliteľa práporu. Dňom 16. júna 1940 bol spoločne s ďalšími aktivovanými dôstojníkmi odoslaný do aplikačného kurzu v Pezinku, ktorému velil mjr. pech. Karol Heidler, veliteľ III/9. práporu.²² V tomto období ho povýšili na nadporučíka pechoty (1. augusta 1940). Jeho služba v rámci pechoty sa však skončila v polovici septembra 1940, keď bol premiestnený do leteckého parku v Nitre.

¹⁷ CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. s. 40 – 51; BAKA, Igor: Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2006, 191 s.

¹⁸ Rozumej – záložných.

¹⁹ Jedným z týchto dôstojníkov bol aj Pavel Marcely, príslušník čs. zahraničnej armády v ZSSR a účastník bojov za oslobodenie Slovenska. Pred aktivovaním pôsobil ako učiteľ v ľudovej škole v Prietři. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. s. 160 – 161.

²⁰ LACKO, Martin. Zrod Slovenského štátu v kronikách slovenskej armády. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2010. s. 73.

²¹ BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad' v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 83.

²² Kurz bol zriadený na základe nariadenia MNO SR č. 157.991/17 dôv. 1940 zo 4. júna 1940. Vedením prípravných prác pre zriadenie predmetného kurzu bol poverený mjr. pech. Anton Vick od p.pl. 4, ktorý dostal od MNO SR osobitné inštrukcie. Trojtýždňového kurzu sa malo zúčastniť až 80 dôstojníkov, ktorí si mali priniesť zo sebou cvičnú a vychádzkovú rovnosatu bez pobočnej zbrane. Civilný odev im bol zakázaný. Osnovy a program kurzu mali byť totožné s osnovami kurzu zriadeného na jeseň 1939. Aktivovaní dôstojníci mali počas troch týždňov prebrať ½ látky a vykonať informatívnu záverečnú skúšku. Druhu polovicu kurzu trvajúcu ďalšie 3 týždne mali vykonať v septembri t. r. u materských útvarov. Velitelia útvarov mali predložiť hlásenie o priebehu kurzu, ako aj o jeho výsledkoch. VHA Bratislava, f. Pracovný zbor MNO SR, spisy dôverné, 1940, inv. č. 18, šk.21; LACKO, Martin. *Zrod Slovenského štátu v kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2010. s. 75.

Po nástupe do služby v leteckom parku prevzal funkciu pobočníka veliteľa leteckého parku mjr. let. Pavla Dargova, skúseného dôstojníka letectva s dlhoročnou praxou.²³ Túto pozíciu zastával až do 15. októbra 1942. Medzitým, od 15. februára do 15. apríla 1942, úspešne absolvoval dvojmesačný technický kurz pre dôstojníkov letectva. Po jeho skončení bol 1. júla 1942 povýšený do hodnosti stotníka pechoty a napokon k 15. októbru 1942 vymenovaný do funkcie zástupcu veliteľa leteckého parku.

Už krátko po nástupe do tejto funkcie mal byť odoslaný do poľa k Rýchlej divízii. Jeho odoslanie však bolo zrušené po dôkladnej analýze žiadosti mjr. let. P. Dargova, ktorú adresoval Veliteľstvu vzdušných zbraní 26. októbra 1942. V nej uvádzal aj to, že stot. pech. M. Šumichrast je úplne zapracovaný a okrem technickej správy vedie aj komplexnú agendu leteckého parku po stránke vecnej i po stránke administratívnej, okrem osobných vecí dôstojníkov a rotmajstrov. Podľa vyjadrení jeho veliteľa, stot. pech. M. Šumichrast vykonával v čase jeho neprítomnosti tieto činnosti úplne samostatne, a to predovšetkým v roku 1942, keď bol veľmi často služobne vzdialený. Osobitne vyzdvihol jeho svedomitosť a osobnostné kvality, ktoré preukázal pri dočasnom premiestnení leteckého parku z Trenčianskych Biskupíc do neďalekých Zlatoviec a pri príprave výstavby leteckého parku na Mokradi. Okrem toho poukázal na fakt, že stot. pech. M. Šumichrast musel značnú časť dňa venovať školeniu technického personálu a v mnohých školách a kurzoch bol stálym profesorom, resp. učiteľom. V neposlednom rade upozorňoval na skutočnosť, že menovaný dôstojník nemá žiadne bojové skúsenosti vo vedení bojovej jednotky, pretože do tej doby vykonával len štábne funkcie. Navyše nebol schopný poľnej služby pre ochorenie tráviaceho traktu. Napriek tomu, že sa zriekol ústavnej liečby, pri diétnom stravovaní vykonával službu s nezmenšenou horlivosťou. P. Dargov svoju žiadosť uzavrel slovami: „Prosím, aby hore spomenuté dôvody boli láskavo vzaté na vedomie a moja žiadosť o jeho ponechanie v doterajšej funkcii v záujme služby a hore spomenutých úkolov bola kladne vybavená.“²⁴

Na základe žiadosti veliteľa vzdušných zbraní z 27. októbra 1942, ktorú adresoval II/3. oddeleniu Ministerstva národnej obrany SR, bolo rozhodnuté: „Zrušujem platnosť uvedeného výnosu pokiaľ sa týka v predmete menovaného. Stot. pech. Šumichrast zostáva až do ďalšieho rozhodnutia vo svojom doterajšom pridelení. Prednosta“²⁵

Stot. pech. M. Šumichrast prerušil s pechotou posledné formálne väzby dňom 31. decembra 1942, keď ho na základe výnosu Ministerstva národnej obrany SR preložili do skupiny dôstojníkov technickej zbrojnej správy letectva. Vo funkcii zástupcu veliteľa leteckého parku mjr. let. Kornela Jančeka²⁶ zotrval až do 29. augusta 1944. Popri svojej oficiálnej činnosti dôstojníka slovenskej armády sa však aktívne zapojil do ilegálneho domáceho hnutia. Jeho odbojová činnosť vyvrcholila prípravami na zapojenie národne orientovaných príslušníkov leteckého parku slovenského letectva v Mokradi do ozbrojeného vystúpenia a ich účasti v radoch 1. čs. armády na Slovensku v boji proti nemeckým okupačným jednotkám a ich domácim spojencom. Svoju činnosť v Slovenskom národnom povstaní začal ako zástupca veliteľa pešieho práporu a spravodajský dôstojník II/6. Po reorganizácii 1. čs. armády na Slovensku a vytvorení VI. taktickej skupiny pôsobil vo funkcii zástupcu

²³ CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 44 - 45.

²⁴ VHA Bratislava, f. MNO SR 1939-1945, spisy dôverné, 1942, sign. 32-5/9-18, šk. č. 215.

²⁵ VHA Bratislava, f. MNO SR 1939-1945, spisy dôverné, 1942, sign. 32-5/9-18, šk. č. 215.

²⁶ JANČEK, Kornel. Veliteľ leteckého parku od 15. 11. 1943, keď vo funkcii veliteľa nahradil mjr. let. P. Dargova. Funkciu vykonával až do 28. 8. 1944. Do Slovenského národného povstania sa nezapojil a zostal naďalej slúžiť v slovenskej armáde. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 105 - 106.

veliteľa a spravodajského dôstojníka VI./53. pešieho práporu s krycím názvom „Lev“. Spoločne s vojakmi práporu si hrdinsky počínal počas obranných bojov v priestore južne od Ružomberka, najmä pri obrane výšiny Ostrô, resp. vrchu Ostré, ktorá sa stala kľúčovým bodom celej povstaleckej obrany VI. taktickej skupiny.²⁷

Od 6. novembra 1944 do 5. februára 1945, po prechode časti povstaleckej armády na partizánsky spôsob boja, pôsobil v oblasti Pukanca, kde plnil spravodajské úlohy v prospech tam operujúcich partizánskych jednotiek. Po oslobodení Pukanca bol daný do dispozície sovietskej Červenej armády, ktorej jednotkám poskytoval súčinnosť pri zásobovaní a orientácii v teréne. Po splnení úloh v Pukanci a oslobodení Levíc²⁸ vykonával funkciu miestneho posádkového veliteľa (6. februára 1945 až 16. apríla 1945). Následne takúto funkciu zastával aj v oslobodenom Trenčíne (17. apríla 1945 - 10. júna 1945).²⁹ Počas výkonu tejto funkcie bol povýšený na štábného kapitána technickej zbrojnej správy letectva (1. júna 1945). Po skončení funkcie posádkového veliteľa v Trenčíne bol zaradený k 4. leteckej divízii v Trenčíne, a to najskôr ako dočasný styčný dôstojník a od 22. augusta 1945 ako inžinier. Od konca septembra 1946 v hodnosti mjr. let. zbroj. (1. apríla 1946) prevzal funkciu veliteľa Leteckej základne 4. V tomto funkčnom zaradení absolvoval v dobe od 14. apríla 1947 do 8. mája 1947 informačný kurz pre letecké zabezpečovacie služby v Chrudime. Za účelom ďalšieho zvyšovania veliteľských a štábných spôsobilostí bol 1. októbra 1947 odoslaný do kurzu pre veliteľov leteckých základní, ktorý ukončil 31. januára 1948 s výborným prospechom.³⁰

Do svojho prepustenia z čs. armády pôsobil v Trenčíne, kde po návrate z kurzu pre veliteľov leteckých základní v Prahe opäť velil Leteckej základni 4, ktorá bola neskôr prečíslovaná na 27. letiskovú základňu (15. januára 1951) a o dva mesiace neskôr zreorganizovaná na 27. letiskový prápor (15. marca 1951).^{31 32} V dobe výkonu tejto funkcie bol povýšený do hodnosti pplk. (1. júla 1953) a do hodnosti plk. (19. júna 1954). Napriek svojim nespochybniteľným zásluhám na oslobodení Československa v rokoch 2. svetovej vojny a veľmi dobrému výkonu vojenskej služby v povojnovom období bol s účinnosťou od 1. septembra 1955 prepustený do zálohy.³³

²⁷ Obranné boje trvali od 6. septembra do 28. októbra 1944.

²⁸ Levice boli oslobodené 20. decembra 1944 jednotkami 20. gardovej tankovej brigády a 22. gardovej tankovej brigády 5. gardového tankového zboru, ktorý bol súčasťou 6. gardovej tankovej armády 2. ukrajinského frontu.

²⁹ Škpt. tech. zbroj. let. M. Šumichrast vykonával podľa kvalifikačnej listiny, časť II za obdobie od 10. mája 1945 do 31. decembra 1945 nasledovné funkcie: od 10. mája 1945 – 11. júna 1945 – posádkový veliteľ v Trenčíne; od 12. júna 1945 – 19. augusta 1945 – styčný dôstojník LD 4 v Trenčíne a od 20. augusta 1945 do 31. decembra 1945 starší inžinier VLD-4 v Trenčíne. VÚA – VHA Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, kvalifikačná listina M. Šumichrasta nar. 13.4.1913, kvalifikačná listina, časť II za obdobie od 10.5.1945 do 31.12.1945.

³⁰ Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, kvalifikačná listina M. Šumichrasta nar. 13.4.1913, priebeh služby por. č. 17.

³¹ V Šumichrastovom poslednom dochovanom hodnotení za rok 1948, ktoré vyhotovil veliteľ III. leteckého okruhu plk. let. Július Trnka 20. decembra 1948, sa k menovanému uvádzalo aj nasledovné: „Iniciatívny, zodpovedný a veľmi starostlivý v plnení povinností. Ohotný a ukáznený k predstaveným. K seberovným kamarátsky, prísny a starostlivý k podriadeným. Veľmi dobrého spoločenského vystupovania, pečlivého zovňajšku. Výborný veliteľ LZ. Veľmi starostlivý a všestranne schopný k vedeniu a výcviku podriadeného útvaru. Je športový pilot. Schopný aj pre funkciu náč. štábu LO. Výborný“. Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín, kvalifikačná listina M. Šumichrasta nar. 13.4.1913, kvalifikačná listina za kvalifikačný rok 1948.

³² ŠTAIGL, Jan – MINAŘÍK, Pavel. *Dislokácia a krycie čísla jednotiek, útvarov a zariadení čs. armády a vojsk ministerstva vnútra na Slovensku 1945 – 1992*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2014, s. 354.

³³ Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, f. osobných spisov, kmeňových listov

Po nútenom odchode do civilného života sa už nezamestnal. Dôvodom bol jeho zhoršujúci sa zdravotný stav. Čs. bezpečnostné orgány mu napriek tomuto jednoznačnému handicapu nedôverovali. Aj v tomto prípade ho považovali za osobu, u ktorej existujú náznaky protištátnej činnosti, ktorá si vyžaduje dôkladné preverenie. K tomuto predpokladu ich viedla skutočnosť, že plk. v. v. M. Šumichrast mal kontakty s bývalými činovníkmi Demokratickej strany, telovýchovnej jednoty Sokol či príslušníkmi slovenského letectva. Žiadanú nepriateľskú činnosť mu však nepreukázali, a preto ukončili jeho sledovanie v roku 1962.³⁴

Je zrejmé, že ani jeho ocenenie štátnym vyznamenaním v roku 1969 mu neuláhčilo jeho život, pretože v dokumentácii k vydaniu osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb. nachádzame anonymné udanie z roku 1978, ktoré bolo adresované Ústrednému výboru Komunistickej strany Československa. Neznámy pisateľ v ňom medzi iným uviedol: „SNP sa zúčastnil pretože nemal inej možnosti, lebo sa nachádzal v posádke, ktorá bola na povstaleckom území. Že to nemyslel s odbojom úprimne potvrdzuje tá skutočnosť, že pri prvej príležitosti z povstania ušiel ešte pred potlačením do obce Pukanec, kde sa skrýval až do príchodu Sovietskej armády.“ Anonym k jeho ilegálnej činnosti od 15. marca 1939 do 28. augusta 1944 uviedol: „Činnosť mu mohli potvrdiť jeho kumpáni po vojne príslušníci DS a členovia Sokola v Trenčíne, ktorí si navzájom potvrdili „ilegálnu činnosť“ Chovan³⁵ a Kudla³⁶ a spol.“³⁷

Skutočnosť, že plukovníkovi Šumichrastovi nebolo nikdy zrušené jeho osvedčenie účastníka národného boja za oslobodenie (podľa zákona č. 255/1946 Zb.), je dôležitým faktom. Znamená to, že napriek nie najpriaznivejšiemu postoju bezpečnostných zložiek vtedajšej ČSSR a anonymným udaniam sa režimu nepodarilo zneuctiť jeho česť a povesť hrdinu z Povstania. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že v tomto prípade nebolo možné ignorovať svedectvá osôb, ktoré svojim dielom tvorili dejiny národného boja za oslobodenie Slovenska v rokoch neslobody.

a kvalifikačných listín, osobný spis M. Šumichrasta nar. 13.4.1913.

³⁴ Pozri: <<https://www.upn.gov.sk/projekty/regpro/zobraz/?typ=kraj&kniha=52&strana=48&zaznam=47862>>.

³⁵ CHOVAN, Vladimír (31. január 1913, Ružomberok – 11. október 1999, Trenčín). Účastník protifašistického odboja v rokoch 1939 - 1945, tajomník Revolučného národného výboru v Trenčíne. Za aktívnu činnosť v boji proti fašizmu bol vyznamenaný Československým vojnovým krížom 1939 a medailami Rádu Slovenského národného povstania II. triedy, Za zásluhy I. stupňa, Za chrabrosť pred nepriateľom a partizánskou medailou SNP. Osvedčenie podľa zákona č. 255/1946 Zb. vydané za obdobia: od 20. marca 1939 do 6. septembra 1944 ako účastníkovi domáceho odboja, od 7. septembra 1944 do 4. marca 1945 ako príslušníkov 1. čs. armády na Slovensku, z toho od 6. novembra 1944 do 4. marca 1945 ako čs. partizánovi. Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov Ministerstva obrany SR Bratislava, f. písomností k žiadostiam o vydanie osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb., osvedčenie V. Chovana, nar. 31.1.1913, čj. 18316/1969 z 2.12.1969; JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : N Press, 2024, s. 302. Dostupné na: <https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/statny_archiv_v_trencine_2021/o_nas/opisy_af/Opis_AF_Vladimir_Chovan_osobny_fond.pdf>; <<https://reginazapad.stvr.sk/clanky/ludia/399257/v-trencine-odhalili-pamatnu-tabulu-osobnosti-protifašistického-odboja-vladimirovi-chovanovi/>>.

³⁶ KUDLA, Ján (1907 – 1996). Počas 2. svetovej vojny pracoval v protifašistickom odboji. Bol zakladateľom odbojovej skupiny Javorina – Trenčín, ktorá sa premenovala na Obranu vlasti a neskôr sa začlenila do skupiny Flóra. Pre podozrenie z protištátnej činnosti bol trikrát zatknutý a väznený v koncentračnom tábore v Ilave. Neskôr bol vyznamenaný Vojnovým krížom za civilné zásluhy I. a II. stupňa a medailou k 20. výročiu Slovenského národného povstania. V roku 1945 bol J. Kudla predsedom Okresného revolučného národného výboru v Trenčíne. Po februári 1948 prenasledovaný v rámci akcie “SALDO”. Dostupné na: <https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/statny_archiv_v_trencine_2021/o_nas/opisy_af/Opis_AF_Jan_Kudla_osobny_fond.pdf>; <<https://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-h.pdf>>.

³⁷ Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov Ministerstva obrany SR Bratislava, f. písomností k žiadostiam o vydanie osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb. osvedčenie čj. 24595/1969 z 24. mája 1974 vydané M. Šumichrastovi nar. 13.4.1911.

Plk. v .v. M. Šumichrast sa nedožil zmeny politického režimu v bývalom Československu a ani svojej rehabilitácie, pretože zomrel už ako 65-ročný dňa 8. júna 1976 v Bratislave. Rehabilitovaný bol posmrtno v roku 1991.³⁸

Opis dochovaného dobového dokumentu z originálnej predlohy, ktorá je vo vlastníctve Mikuláša Šumichrasta, syna plk. v .v. Mikuláša Šumichrasta, uverejňujeme v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami, a to v pôvodnej jazykovej a gramatickej úprave³⁹. Slová alebo ich časti, ktoré nedávajú zmysel, alebo sú skomolené, sme označili (!). Slová alebo ich časti, ktoré pri ich prepise zjavne vypadli, dávame do hranatých zátvoriek [...].

Úpravy pôvodných textov majú čisto pravopisný charakter, v žiadnom prípade sa nerobili zmeny syntaktické a lexikálne: redakcia sa teda týka písania veľkých písmen, i/y, s/z, a neznelych predpôn.

Dokument

Na výzvu Slovenského výboru SPB⁴⁰ v Bratislava, ako aj na písomné dožiadanie Komisie pre prípravu stretnutia letcov z príležitosti osláv 20. výročia SNP na Sliači dňa 28.8.1964, podujal som sa historicky vylíčiť činnosti bývalého let. parku na letisku Mokrad' a to krátko pred započatím povstania, počas jeho trvania (!) ⁴¹ až do doby, keď jeho príslušníci prešli v dôsledku jeho dočasného potlačenia na partizánsky spôsob boja.

Podotýkam, že bez konceptu práce na to isté téma, ktorú som ešte roku 1946 poslal pplk. J. Tothovi na jeho vlastné dožiadanie, ťažko by som si po 20[.] rokoch na niektoré okolnosti spomenul.

Ako úvodom, prv než prejdem k vlastnému zhodnoteniu činnosti bývalého let. parku Mokrad' pri Liptovskom Hrádku za SNP, chcem aspoň stručne uviesť situáciu, v akej sa tento nachádzal v auguste 1944 a to po stránke dislokačnej, osobnej i materiálnej. Pochopiteľne tieto údaje nebudú vyčerpávajúce.

Objekty bývalého let. parku, až na hangár[y] typu Brno a nedostavaný objekt veliteľstva, boli chatrné drevené provizória, v ktorých boli umiestnené kancelárie, ubikácie mužstva, kuchyňa s jedálňou a ošetrovňa. Sklady a let. opravovne boli umiestnené aj v niekoľkých veľkostanoch, postavených priamo na kraji letiska a aj obďaleč tohoto, pri ceste vedúcej z letiska do Lipt. Petra a Hrádku. Veľký sklad LPH i APH bol voľne pod holým nebom

³⁸ Plk. v .v. M. Šumichrast bol nositeľom viacerých vyznamenaní. V tejto súvislosti možno spomenúť slovenský Vojenný víťazný kríž V. triedy bez mečov (1944), Československý vojnový kríž 1939 (1945), Československá medaila Za chrabrosť pred nepriateľom (1945), Československá vojenská medaila Za zásluhu II. stupňa (1945), Rad SNP II. triedy (1945), Rad červenej hviezdy (1969) a ďalšie.

³⁹ Autorovi materiálu daroval kópiu spomienok pri osobnom stretnutí vo Vojenskom historickom ústave v roku 2023.

⁴⁰ Zväz protifašistických bojovníkov. Vznikol na zlučovacej konferencii Zväzu bojovníkov za slobodu (SBS), ktorý združoval účastníkov národno-oslobodzovacieho a protifašistického odboja I. a II. svetovej vojny v Čechách a Zväzu ľudových protifašistických bojovníkov (SEUB), ktorý združoval obdobne účastníkov na Slovensku. Delegáti konferencie prijali jednotný názov Zväz protifašistických bojovníkov (SPB). Dostupné na: <<https://szpb.sk/poslanie-a-historia-szpb/>>.

⁴¹ Správne – trvania.

v lesíku neďaleko let. plochy, ktorá mierne stúpala k severu a smerom na východ - západ bola oblá. Dosť veľká pre prijatie všetkých vtedy používaných typov lietadiel. S výstavbou definitívnych objektov sa len započalo a to jak na letisku, tak aj v Lipt. Petre.

Na letisku nebolo v tom čase takmer žiadnych letuschopných lietadiel až na 1- 2, ktoré čakali na opravu, boli zastaralého typu, pre bojové úlohy nevyhovujúce.

Veliteľom let. parku a letiska bol mjr. Kornel Janček a jeho zástupcom kpt.⁴² Mikuláš Šumichrast - ja. Dozorom nad výstavbou letiska bol poverený npor. Dušan Čatloš⁴³, brat vtedajšieho ministra NO gen. Ferdinanda Čatloša⁴⁴, ktorý sa zdržoval v obci Lipt. Peter, kde mal aj pracovisko. Vojaci základnej⁴⁵ služby a poddôstojníci bývali na letisku, dôstojníci a civ. zamestnanci v Lipt. Hrádku a Mikuláši, odkiaľ boli denne dovážaní. Spolu asi 230 – 240 osôb. Mjr. Janček, ktorý týždenne dochádzal lietadlom za rodinou do Piešťan, bol práve na dovolenej a ja som 24.8.1944 odcestoval tiež na dovolenku do Trenčína, kde som mal 26.8.1944 sobáš. Môj zástupca, kpt.⁴⁶ Daniel Kunic⁴⁷ odcestoval 26.8.1944 tiež do Trenčína na moju sva[t]bu⁴⁸ a zastupovaním bol poverený npor. Jozef Gallo⁴⁹, ktorému som dal príkaz, aby ma o všetkých vážnych okolnostiach informoval, keďže z ilegálnej činnosti som vedel, že Povstanie zreje. S mjr. Jančekom ilegálne vedenie nepočítalo a ako sa neskoršie ukázalo ani sa nemýlilo.

⁴² Správne – stotník (stot.).

⁴³ Dušan ČATLOŠ (4. máj 1914 – 30. jún 1960). Veliteľ letiska Mokraď od 15. marca 1943. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 37 - 38.

⁴⁴ Ferdinand ČATLOŠ (17. október 1895 – 16. október 1972). ŠTEFANSKÝ, Václav. *Generál Ferdinand Čatloš. Biografický náčrt*. Bratislava : MO SR vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre, 1998; KINČOK, Branislav – LACKO, Martin – JAŠEK, Peter. *Slovenskí generáli 1939 – 1945*. Bratislava : Ottovo nakladateľstvo, 2012, s. 52 - 125; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava: Magnet Press Slovakia, 2008; BAKA, Igor – CSÉFALVAY, František – KRALČÁK, Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. Bratislava : Pro Militaria Historica v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2011; ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012, s. 26 - 27; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 38 - 39.

⁴⁵ Správne – prezenčnej služby.

⁴⁶ Správne – stotník.

⁴⁷ Daniel KUNIC (4. január 1911 - 18. december 1991). Od 15. apríla 1940 zaradený do leteckého parku, kde zastával funkciu veliteľa pomocnej letky. 1. apríla 1941 ustanovený za veliteľa zásobovacieho oddielu leteckého parku. 31. decembra 1942 bol na základe výnosu MNO SR preložený do skupiny dôstojníkov technického zbrojníctva letectva. Od 1. mája 1944 až do 29. augusta 1944 technický hospodár leteckého parku. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 146.

⁴⁸ Správne – svadbu.

⁴⁹ Jozef GALLO (27. september 1912 - ?). Príslušník čs. armády od 1.októbra 1933, keď bol zaradený k leteckému pluku 3 Gen. letca M. R. Štefánika. Po vzniku Slovenského štátu pokračoval v dobrovoľnej ďalšej činnosti. 31. augusta 1939 premiestnený k Vojenskej akadémii ako vojenský akademik. 15. augusta 1940 po absolvovaní Vojenskej akadémie vymenovaný za por. let. Príslušník leteckého parku od 30. septembra 1940. 1. januára 1943 povýšený na npor. let. 1. mája 1944 ustanovený za veliteľa zásobovacieho oddielu leteckého parku. Účastník SNP v radoch pešieho práporu kpt. Kunica. Po prechode na partizánsky spôsob boja sa skrýval v Liptovskom Mikuláši, neskôr v Piešťanoch, kde mu bolo vystavené povolenie k pobytu. V tomto čase spolupracoval s 1. čs. partizánskou brigádou M. R. Štefánika. V povojnovom období príslušník čs. letectva až do 1. mája 1964, kedy bol prepustený do zálohy v hodnosti pplk. VHA Bratislava, f. VVZ 1939-1944, Menné zoznamy príslušníkov VVZ (Soznam príslušníkov kmeňových vojskovej jednotky), inv. č. 35, s. 251, šk. 10; VA – CR MO SR Tmava, f. osobných spisov, kmeňových listov, osobný spis a kmeňový list J. Galla, nar. 27.9.1912.

Taktiež je potrebné sa v tejto úvodnej časti zmieniť o úlete mjr. Mikuláša Lisického⁵⁰ z nášho letiska dňa 4.8. 1944, a to aj s delegáciou KSS a SNR, lebo okolo tejto udalosti bolo ešte donedávna mnoho rôznych výkladov.⁵¹ Lietadl[i]⁵² FW 58⁵³, pilotované mjr. Lisickým, s pozorovateľom npor. Viliamom Gabrišom⁵⁴ a palubným mechanikom rt. Františkom

⁵⁰ Mikuláš LISICKÝ (20. júl 1908 – 16. marec 1987). V čase odletu vykonával funkciu veliteľa III. bombardovacej perute v Poprade. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 152 – 153; ŠVANDA, Petr. Bol nielen vojenským pilotom...! In: *Hobby Historie*. 2018, roč. 9, č. 42, s. 64 – 73; JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : N Press, 2024, s. 64 – 67, s. 74 – 75, s. 77 – 78, s. 80, s. 127, s. 133, s. 141 – 143, s. 145 – 148.

⁵¹ Odlet sa uskutočnil 4. augusta 1944 o 13.03 h z letiska Mokrač. Osádku dvojmotorového nemeckého lietadla typu Focke Wulf Fw 58 Weihe tvorili mjr. let. M. Lisický, pilot, npor. let. V. Gábris, navigátor a rtk. F. Počiatok, palubný mechanik. Okrem nich sa na palube lietadla nachádzali plk. vet. MVDr. M. Ferjenčík a K. Šmidke. Lietadlo po štyri a pol hodinovom strastiplnom lete pristálo v Čortkove. Úlohou mjr. let. M. Lisického bolo doručiť predstaviteľom sovietskeho vojensko-politického vedenia tzv. Čatlošovo memorandum. Lietadlo využila aj ilegálne VÚ a SNR na vyslanie svojej delegácie do ZSSR. Jej predstavitelia mali rokovať s predstaviteľmi sovietskeho vojensko-politického vedenia o ich pláne povstania a koordinácii ich postupu s postupom sovietskej Červenej armády. PREČAN, Vilém (ed.). *Slovenské národné povstanie. Dokumenty*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1965, s. 1076 – 1079; Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 284; SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 50 – 56; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 46 – 47; ŠUMICHRAS, Peter. Nie sú mi známe dôvody, prečo nemôžem slúžiť v čs. armáde. Výpovede plk. gšt. Alojza Ballaya na vyžiadanie orgánov čs. armády z roku 1946 k službe v slovenskej armáde 1939 – 1945. (1. časť). In: *Vojenská história*, 2017, roč. 21, č. 3, s. 99–119; BAKA, Igor. Útek ministra národnej obrany gen. Čatloša z Bratislavy na povstalecké územie na začiatku septembra 1944. In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 3, s. 9–36.

⁵² Správne – lietadlo.

⁵³ Správne – Focke Wulf Fw 58 Weihe. Dvojmotorové viacúčelové lietadlo s dvojčlennou posádkou bolo používané k výcviku posádok dvojmotorových lietadiel, taktiež ako dopravné lietadlo či sanitné lietadlo. Rovnako bolo používané na spojovacie a kuriérne účely. Na palube lietadla bolo šesť miest pre pasažierov. Medzi pilotmi obľúbená „Weiha“ mohla dosiahnuť maximálnu rýchlosť 254 km/h. Dolet lietadla bol 690 km a dostup 5400 m. MURAWSKI, Marek. *Letadla Luftwaffe. Časť I*. Hostomice : Intermed, 1997, s. 160 – 161; KOLMANN, Petr. Focke-wulf Fw 58 Weihe. In: *Letectví + Kosmonautika*, 2019, roč. 95, č. 8, s. 54–55.

⁵⁴ Viliam GÁBRIŠ (2. február 1917 – ?). Príslušník slovenskej armády od 1. marca 1939. O tri dni neskôr mu priznali charakter aspiranta. 1. novembra 1939 povýšený na slob. ásp. Od 15. novembra 1939 premiestnený k Vojenskej akadémii a preložený za vojenského akademika. 15. augusta 1940 po absolvovaní Vojenskej akadémie vymenovaný za por. let. z povolania. Týmto dňom vtelený k letke 1. 1. októbra 1942 menovaný poľným pozorovateľom letcom. 1. januára 1943 povýšený na npor. let. Od leta 1943 príslušník letky 41, ktorá bola odoslaná na sovietsko-nemecký front, kde mala vytvoriť s letkou 13 bojovú skupinu Lisický. V rámci letky 41 sa ako navigátor preškoľoval v Saki na Kryme a v nemeckom Greifswalde na nemecký bombardér He-111. Po návrate z preškolenia pokračoval v službe v rámci letky 41 v Poprade. 4. augusta 1944 preletel na stranu sovietskej Červenej armády. 6. augusta 1944 prezentovaný pri Čs. vojenskej misii v Moskve. 18. augusta 1944 prijatý do čs. zahraničnej armády. 28. októbra 1944 premiestnený k Výcvikovému stredisku čs. letcov v ZSSR v Przemysle. J. Trnka, veliteľ tejto skupiny, zaznamenal jeho príchod, ako aj príchod mjr. let. M. Lisického vo svojom zápisníku takto: „28. október V noci prišiel mjr. Lisický a npor. Gábris z Moskvy. Od svojho preletu s He-111 (správne Fw 58 – P. Š.) začiatkom augusta boli u čs. voj. misie v Moskve. Prinášajú zaujímavé správy o situácii vo vyšších diplomatických kruhoch.“ 25. januára 1945 opäť zaradený do čs. brannej moci v ZSSR a po prevedení odvodu u odvodnej komisie č. 1 čs. náhradného pluku vtelený v hodnosti voj. k leteckému pluku. 15. marca 1945 premiestnený k 1. čs. zmiešanej leteckej divízii v ZSSR. V povelovom Československu zotrval v aktívnej službe v čs. armáde. Povýšený na kpt. let. (1. júna 1945) a škpt. let. (29.8.1946). Postupne príslušník leteckého pluku 2, leteckého pluku 30 a leteckého pluku 44, kde bol dňom 8. marca 1948 ako zástupca veliteľa poverený jeho dočasným velením. Po prevzatí moci v štáte silami, ktoré nezdieľali pri realizácii moci štandardy vyspelých demokracií sveta, tak aj V. Gábrisovi, ako i ďalším stovkám jeho kolegov sa rýchlo krátil čas služby v čs. vojenskom letectve. 1. októbra 1948 bol prepustený z výcvikovej skupiny letcov. 1. januára 1949 daný na dovolenku s čakaním. V. Gábris na ďalšie

Počiatkom⁵⁵ pristalo na letisku Mokrad' pod fingovanou zámenkou opravy motora. Až do príchodu kpt. Jána Staneka⁵⁶, náč. zprav.⁵⁷ oddelenia MNO, ktorý priviezol vo svojom voj. aute civila /Šmidke - Potocký/⁵⁸ nikto z veliteľského zboru let. parku nevedel pravú príčinu príletu lietadla. Npor. Čatloš, ktorý v kritickom čase bol na letisku prít[i]mný⁵⁹ a ktorý - ako uvádza býv. gen. Čatloš v liste mne adresovanom so žiadosťou, aby som potvrdil, že mjr. Lisický bol jeho kurír⁶⁰ - sa nikomu vtedy závažnej okolnosti nezmenil a ani neskoršie, keď mohol predpokladať, že ma kpt. Stanek o pripravovanom úlete vyznamenal, lebo nás

perzekvovanie nečakal a 31. mája 1949 ilegálne opustil ČSR. 25. septembra 1950 mu v neprítomnosti odňali vojenskú hodnosť škt. let. O jeho ďalších osudoch nie sú žiadne informácie. VHA Bratislava, f. VVZ 1939-1944, Menné zoznamy príslušníkov VVZ (Soznam príslušníkov kmeňových vojskovej jednotky), inv. č. 35, s. 251, šk. 10; VA - CR MO SR Trnava, f. osobných spisov, kmeňových listov, záznam o službe, kmeňový list V. Gábriša nar. 2.2.1917; PROKEŠ, Jakub - BEZNÁK, Matej. *Takmer pravdivý príbeh*. Bratislava : MO SR, 1997; ŠUMICHRAS, Peter. Výstavba 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR z pohľadu Júliusa Trnku (30. august 1944 - 15. január 1945). In: *Vojenská história*, 2012, roč. 16, č. 2, 2012, s. 203.

⁵⁵ František POČIATEK (1. decembra 1919 - ?). V slovenskej armáde od 10. januára 1940, keď nastúpil na vojenskú prezenčnú službu v leteckom pluku v Piešťanoch. Od 22. februára 1940 do 1. mája 1940 absolvoval kurz leteckých mechanikov. Po návrate z kurzu zaradený do poddôstojníckej školy. 20. októbra 1940 urobil skúšky na mechanika I. triedy. 10. januára 1942 bol povýšený na čatníka a prijatý do Zboru poddôstojníkov z povolania. Príslušník letky 41, s ktorou sa v lete 1943 zúčastnil na preškolení na nemecké bombardovacie lietadlá Heinkel He-111 v Saki na Kryme. Po preškolení mala byť jeho letka nasadená do bojov na sovietsko-nemeckom fronte. Plánovaný zámer sa však neuskutočnil a v októbri 1943 bolo rozhodnuté o návrate bojovej skupiny na Slovensko. 1. januára 1944 povýšený na rotníka z povolania. 4. augusta 1944 preletel ako člen posádky mjr. let. M. Lisického do ZSSR. 13. januára 1945 zaradený do čs. brannej moci v ZSSR po prevezení odvodu u odvodnej komisie č. 1 čs. náhradného pluku ako vojak leteckého pluku. Týmto dňom prezentovaný vo výcvikovom stredisku čs. letcov v ZSSR. O dva dni neskôr menovaný technikom zvena (rozumej - roja - P. Š.) leteckého pluku 2. 15. marca 1945 premiestnený k 1. čs. zmiešanej leteckej divízii v ZSSR. V povojnovom období pokračoval v službe v čs. vojenskom letectve. Do zálohy prepustený dňom 1. januára 1975 v hodnosti plk. VHA Bratislava, f. VVZ, Denný rozkaz leteckého pluku č. 16 zo 4. februára 1944, čl. 10, príloha č. 1, inv. č. 21, šk. 4; VA - CR MO SR Trnava, f. osobných spisov, kmeňových listov, záznam o službe; kmeňový list a osobný spis Františka Počiatka, nar. 1.12.1919; ŠUMICHRAS, Peter - KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 - 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 36 - 47.

⁵⁶ Správne stot. gšt. Ján Juraj STANEK (4. júl 1909 - 17. február 1996). *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVÍČ, Miloslav. Praha - Bratislava : Vojenský historický ústav Praha - Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 268 - 269; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 - 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 223 - 224.

⁵⁷ Rozumej - náčelník spravodajského oddelenia MNO.

⁵⁸ Karol ŠMIDKE (21. január 1897 - 15. december 1952). Pôvodne Karel Schmidke. Významný predstaviteľ komunistického hnutia v Československu. Spoločne s G. Husákom a L. Novomeským člen V. ilegálneho ústredného výboru KSS. Vedúci delegácie ilegálnej SNR, ktorá 4. augusta 1944 odletela do ZSSR. O mesiac neskôr sa vrátil na povstalecké územie a pokračoval v činnosti ako jeden z dvojice predsedov SNR. Počas SNP zastával aj ďalšie vysoké funkcie v Hlavnom štábe partizánskych oddielov a Rade na obranu Slovenska. Po prechode na partizánsky spôsob boja pracoval v ilegalite v Prešove, Bratislave a Nitre. V povojnovom období patril medzi najvýznamnejších slovenských politikov. Jeho úspešná politická kariéra sa uzavrela v roku 1950, keď bol spoločne s G. Husákom a L. Novomeským obvinený z buržoázneho nacionalizmu. Pod nátlakom spolustraníkov sa vzdal mandátu poslanca SNR, následne bol uvoľnený z funkcie člena ÚV KSČ a „odsunutý“ na funkciu riaditeľa závodu Tesla Bratislava. Pred ďalším perzekvovaním ho pravdepodobne zachránilo je náhle úmrtie. Neskôr bol posmrtné rehabilitovaný. 20. januára 1967 mu bol udelený titul Hrdina ČSSR in memoriam. Kolektív. *Dejiny Slovenského národného povstania. Encyklopédia odboja a SNP*. 5. zväzok. Bratislava : Pravda, 1983, s. 539 - 540; JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : N Press. 2024, s. 31 - 32, s. 39, s. 41, s. 46, s. 48 - 52, s. 63 - 65, s. 67 - 74, s. 76 - 80, s. 83, s. 89 - 90, s. 127 - 129, s. 131 - 155, s. 160, s. 162, s. 228, s. 263 - 264, s. 267, s. 347, s. 429 - 431, s. 446 - 447, s. 453, s. 478.

⁵⁹ Správne - prítomný.

⁶⁰ Správne - kuriér.

videl v dôvernom rozhovore. Tento môj rozhovor s kpt. Stanekom sa týkal najmä inštrukcii, ktoré mi dával pre ten prípad, keby sa úlet prezradil a vec sa vyšetrovala. U odletu som bol osobne prítomný a mjr. Lisický ma ešte žiadal, aby som navštívil jeho ženu a ak by niečo potrebovala, aby som jej pomohol. Túto som potom počas povstania na Smrekovici navštívil. Odlet lietadla sa oneskoreným príchodom pplk. Dr. Mikuláša Ferienčíka⁶¹ zdržal a lietadlo odštartovalo vo včasných odpoľudňajších⁶² hodinách. Do knihy štartov sme uviedli prelet lietadla FW 58 do Prešova. Toľko stručne k tejto udalosti.⁶³ Teraz prikočím k vlastnej činnosti let. parku.

Dňa 27.8.1944 okolo 09.00 hodiny, kedy sa rozchádzali moji poslední svatobní⁶⁴ hostia obdržal som od npor. Gallu telegram, aby som sa pre vážnosť situácie okamžite vrátil na letisko. Okolo 16.00 hodiny aj s manželkou, kpt. Kunicom a jeho rodinou som odcestoval z Trenčína do Liptovského Mikuláša, aby som sa ujal velenia. Už po ceste domov v Žilina, ale najmä vo Vrútkach sme videli, že ideme v ústrety historickým udalostiam. Ďalšia cesta nezvratne potvrdila naše dohady. V Ružomberku chodili už po stanici vojaci a partizáni po zuby ozbrojení, s trikolórami a červenými šatkami a aj kontrola vo vlaku nenechávala nikoho na pochybách. Vlak mal veľké meškanie, lebo kľačiansky tunel bol zatarasný a bolo treba obchádzať súdezku⁶⁵ pešo. Do Liptovského Mikuláša sme prišli pred polnocou. Bolo počuť ojedinelé výstrely.

Po nek[ľ]udnej noci prišiel som hneď ráno na letisko. Asi o 10.30 hod. došiel na veliteľstvo partizán Ivan, ktorého som poznal od p. Mušíka z Lipt. Hrádku a cez Dr. Teréna⁶⁶ a neskoršie ma vyhľadal aj p. Šoltés z Porúbky a oba oznamovali, že celé okolie je už obsadené partizánmi, čo mieni urobiť let. posádka Mokrade. Nakoľko som mal spojenie s ilegálnym vedením v Liptovskom Mikuláši cez neobého Žufu⁶⁷ a aj Dr. Teréna

⁶¹ Mikuláš FERJENČÍK (5. december 1904 – 4. marec 1988). Absolvent Vysokej školy zverolekárskej v Brne (1928). Príslušník čs. armády od 1. októbra 1928, kde do 14. marca 1939 dosiahol hodnosť škpt. vet. Po vzniku Slovenského štátu pokračoval v aktívnej službe v slovenskej armáde, kde dosiahol hodnosť pplk. vet. Významný predstavil ilegálneho hnutia v slovenskej armáde. Ako blízky spolupracovník pplk. gšt. J. Goliana sa podieľal na prípravách SNP. Počas SNP, ako aj v povojnovom období zastával významné politické funkcie. V povojnovej čs. armáde dosiahol hodnosť generála šéfa veterinárnej služby (1947). 4. júla 1948, pod tlakom čs. bezpečnostných orgánov a rizikom perzekvovania, bol prinútený ilegálne opustiť vlasť. Väčšinu života prežil v emigrácii. Po novembri 1989 bol v Československu občiansky a spoločensky rehabilitovaný. 2. decembra 1991 bol prezidentom ČSFR povýšený na armádneho generála in memoriam. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 65 - 66; JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : N Press. 2024, s. 30, s. 32, s. 39, s. 41, s. 44, s. 62 - 63, s. 65, s. 67, s. 69 - 74, s. 76 - 79, s. 83, s. 90, s. 127 - 129, s. 133 - 134, s. 141 - 149, s. 152 - 153, s. 162, s. 187, s. 263, s. 478 a s. 499.

⁶² Správne – odpoľudňajších.

⁶³ K okolnostiam odletu mjr. let. M. Lisického na územie ovládané sovietskou Červenou armádou pozri napr.: JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990, s. 37 - 54.

⁶⁴ Správne – svadobný.

⁶⁵ Správne – úžina.

⁶⁶ Štefan TEREN, JUDr. (11. január 1912 - 21. máj 2003). Účastník domáceho hnutia. Od roku 1943 člen ilegálneho RNV v Liptovskom Mikuláši. Počas SNP príslušník 1. čs. partizánskej brigády J. V. Stalina. Po prechode SNP na partizánsky spôsob boja príslušník partizánskej brigády Klement Gottwald. *Dejiny Slovenského národného povstania. Encyklopédia odboja a SNP. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1983, s. 558.

⁶⁷ Ján ŽUFFA (12. apríl 1909 – 5. november 1944). Účastník ilegálneho hnutia. Podieľal sa na zorganizovaní partizánskeho oddielu z vojakov dislokovaných v posádke Liptovský Mikuláš. Po prechode SNP na partizánsky spôsob boja žil v ilegale v Demänovskej doline, kde bol na základe udania nacistami zastrelený. *Dejiny Slovenského národného povstania. Encyklopédia odboja a SNP. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1983, s. 647.

a konečne aj spomínaného Šoltésa, spoločne s kpt. Kunicom sme prehlásili, že sa letisko pridáva do boja proti fašistickým okupantom a vlastným prisluhovačom.

Súčasne som povolal mjr. Jančeka. Tento však do služby nenastúpil. Na žiadosť partizánov nariadil som vydať týmto peš. zbrane z našich skladov.

Po spoločnej porade s kpt. Kunicom se sa na základe nášho priateľského vzťahu a po jeho oznámení, že má od mjr. Totha⁶⁸ určenie, aby sa ujal velenia / mal som vlastne dovolenku, ktorú som sám prerušil/, som súhlasil, aby plnil daný mu rozkaz a to bez ohľadu na naše predchádzajúce služobné postavenie.^{69/70}

Na 11.00 hod. toho istého dňa bolo zvolané zhromaždenie, aby bol vypočutý názor všetkých dôstojníkov a rotmajstrov na odboj, event. ktorí by s ideami⁷¹ povstania nesúhlasili, aby boli z našich radov včas odstránení. Prítomní dôstojníci a rotmajstri s príkladnou jednotou, nadsene, avšak disciplinovane sa osvedčili, že sa dávajú k dispozícii a čakajú na svoje ďalšie zaradenie, sú si vedomí veľkej zodpovednosti pred vlastným svedomím, národom a dejinami.

Potom boli vyrozumení civilní zamestnanci a mužstvo, že letisko Mokrad' je od tejto chvíle vo vojenskej pohotovosti proti germánskym uchvatiteľom a prišlo k ihneď k zabezpečeniu let. plochy a objektov proti vzdušným a pozemným útokom.

28.8.1944 po krátkej prestrelke na uliciach Lipt. Mikuláša bola slabá nemecká posádka likvidovaná a mesto sa zaradilo po Martine a Vrútkach do radu prvých odbojových miest.

V ranných hodinách 29.8.1944 obdržalo letisko telefonickú zprávu⁷² z Hýb, že odtiaľ po hlavnej ceste do Lipt. Mikuláša ide nemecká autokolóna⁷³. Rozhodli sme sa, že ju napadneme

⁶⁸ Jozef TÓTH (22. máj 1910 – 26. december 1994). Príslušník čs. armády od 1. októbra 1930. Po vzniku Slovenského štátu príslušník slovenskej armády (1939 - 1944). Absolvent Vojenskej akadémie (1933), Vysokéj vojenskej školy (1943), ako aj niekoľkých špecializovaných kurzov. Hlavný organizátor príprav SNP v slovenskom letectve. Od 29. augusta 1944 účastník SNP ako vojak 1. čs. armády. Od 8. septembra 1944 veliteľ Veliteľstva leteckej zbrane 1. čs. armády. V tejto funkcii zotrval až do 28. októbra 1944, keď odišiel do hôr. Od 3. marca do 6. apríla 1945 posádkový veliteľ v Košiciach. Od 7. apríla do 25. júna 1945 bol zástupca veliteľa 4. čs. brigády 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, účastník oslobodzovacích bojov. Po vojne bol prijatý do čs. armády, kde slúžil do 31. mája 1958. Po prepustení z armády pracoval v Štatistickom úrade, neskôr v podniku Slovena. Rehabilitovaný v r. 1990 v hodnosti plk. gšt. V r. 1995 povýšený do hodnosti genmjr. in memoriam. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Hl. red. LÁNÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha - Bratislava : Vojenský historický ústav Praha - Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 299-300; TÓTH, Jozef. *Pamäti generála Tótha : Slovenskí letci v Povstaní*. Ved. red.: ŠUMICHRAS, Peter. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2005; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 247 - 248.

⁶⁹ Stot. D. Kunic bol v rámci leteckého parku slovenských vzdušných zbraní podriadený stot. M. Šumichrastovi, ktorý zastával funkciu zástupcu veliteľa leteckého parku.

⁷⁰ D. Kunic popísal prevzatie veliteľskej funkcie nasledovne: „28. august 1944 - Po udalostiach v Martine a Ružomberku vedeli sme čo treba robiť a preto zavčas ráno som s inými dôst. išiel na letisko Mokrad'. Tu už npor. Dulla nariadil pohotovosť, ale dal som rozkaz, neprestreliť a vyčkať udalosti do rána. O 10.00 hod. priviedol npor. Dušan Čatloš partizána známeho nám pod menom Ivan na letisko a žiadal, či môže so mnou hovoriť. Hovorili sme. Dohovor vyznel, že part. jednotky na letisko Mokrad' nemusia chodiť, lebo letisko je pevne v našich rukách, len keď by potrebovali zbrane a výstroj, môžu podľa potreby dostať. Hneď nato zvolal som dôst. a rtm. prítomných na letisku a vyhlásil, že letisko Mokrad' sa pripojuje do boja proti Nemcom a vláde v Bratislave. Vyzval som všetkých, aby sa osvedčili, kto chce bojovať nech ostane, kto nie nech ihneď zvrhne uniformu a ide svojou cestou, aby som ho nemusel zaistiť. Ostali všetci.“ BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad' v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 86.

⁷¹ Správne – ideami.

⁷² Správne – správu.

⁷³ Správne – autokolóna.

a zlikvidujeme. Pre túto úlohu bola určená 1 čata s veliteľom por. Vojtechom Blaškom⁷⁴, ktorá ihneď zaujala výhodné obranné postavenie u ohybu cesty asi 1 km východne Lipt. Hrádku, odkiaľ mala dobrý výhľad a výstrel⁷⁵. Čata bola zosílená ďalšími guľometami⁷⁶. Úloha sa podarila. Kolona⁷⁷ bola palbou⁷⁸ zastavená, zčasti⁷⁹ zničená a zbytok sa dal na útek. Na bojisku zostalo niekoľko mŕtvych nemeckých dôstojníkov a vojakov. Čata nemala žiadne straty.

Prvé boje a prví mŕtvi fašistickí vojaci utvrdili let. posádku Mokrade, že ide do tuhého. Pár váhavých jednotlivcov sa presvedčilo, že cesta naspäť je definitívne uzavretá.

Vo večerných hodinách bolo slobodným vysielateľom v Banskej Bystrici oficiálne vyhlásené povstanie proti Nemcom a ich domácim prisluhovačom. Táto okolnosť nás na duchu posilila⁸⁰, lebo sme videli, že povstanie je celonárodnou udalosťou a nie sme osamotení ako sa nám to zdalo, keďže sme spojenie s okolitými posádkami nemali.

Snáď za zmienku stojí aj táto okolnosť. 30.8.1944 ráno zastavil sa u nás na letisku Mokrad' dôstojník, ktorého meno si už nepamätám a hlásil, že ide k let. skupine do Prešova, či nič neodkážeme.⁸¹ Požiadali sme ho, aby povedal veliteľovi tejto skupiny mjr. Júliusovi

⁷⁴ Vojtech BLAŠKO (12. august 1909 - ?). Absolvent školy leteckého dorastu – oddelenie pilotov (1926 - 1927). Príslušník čs. armády od 1. októbra 1927, keď bol zaradený v hodnosti vojaka k leteckému pluku 3 Generála letca Milana Rastislava Štefánika. Od 1. apríla 1929 konal dobrovoľnú ďalšiu činnú službu a bol prevezený do skupiny ďalej slúžiacich. 6. augusta 1933 prepustený a dňom nasledujúcim preložený do zálohy. V zálohe absolvoval mimoriadne vojenské cvičenie v zbrani (1934) a zároveň nastúpil službu v dôsledku mobilizácie čs. brannej moci (24. september 1938 - 10. október 1938). 1. júla 1939 bol na základe žiadosti prezentovaný k činnnej službe v slovenskej armáde. 1. septembra 1939 vymenovaný za rotníka z povolania a premiestnený k leteckému parku. V rámci armádneho leteckého parku s krycím názvom „Sekera“ sa zúčastnil ťaženia na východnom fronte (VII./1941 – XI./1941). 1. júla 1942 menovaný por. tech. zbroj. let. Účastník SNP v radoch pešieho práporu D. Kunica. Po prechode na partizánsky spôsob boja zajatý, neskôr sa mu podarilo ujsť a skrývať pred zaistením v Pukanci. Vo februári 1945 prezentovaný pri 1. čs. armádnom zbore v ZSSR. Od zboru premiestnený k 1. čs. zmiešanej leteckej divízii v ZSSR v Przemysli. Po presune divízie do Krosna bol vyslaný do Spišskej Novej Vsi, kde sa vytváralo letecké výcvikové stredisko čs. letcov. V povojnovom období zotrval v aktívnej službe v čs. letectve do decembra 1958, keď bol prepustený do zálohy v hodnosti pplk. VA – CR MO SR Trnava, f. osobných spisov, kmeňových listov, záznam o službe; kmeňový list, krátky osobný spis Vojtecha Blaška, nar. 12.8.1909; RAJNINEC, Juraj. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 1. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 1997, s. 116.

⁷⁵ Správne – výstrel.

⁷⁶ Správne – posilnená o ďalšie guľomety.

⁷⁷ Správne – kolóna.

⁷⁸ Správne – palbou.

⁷⁹ Správne – sčasti.

⁸⁰ Správne – posilnila.

⁸¹ Išlo o por. let. Antona Droppu, príslušníka stíhacej letky 12 Skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve. SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 191.

A. Droppa si na túto udalosť spomínal takto: „Na blízkom letisku Mokrad' ma víta z diaľky môj starý priateľ por. let. v zál. Miloš Chrapčíak, let. pozorovateľ slovami: ‚Ako pilota Ťa tu súrne potrebujeme‘. Na letisku sa pripravovala obrana letiska proti výsadkom a prípadnému prepadu. S úsmevom som ho potľapkal po pleci, aby ma ohlásil veliteľovi letiska kpt. Kunicovi, že sa vraciam k letke do Prešova po dovolenke v Liptove. Kpt. Kunic po srdečnom prijatí dáva nám rozkaz k leteckému prieskumu komunikácií Lipt. Hrádok - Poprad - Kežmarok - Vysoká Tatry. Vzhľadom k tomu, že na letisku bolo v tom čase málo lietadiel, pripravili nám školné lietadlo typu E-39. Pripína si padák a s mapami v ruke vystupujem do lietadla a miesto vzhadu zaujíma por. Chrapčíak, vyzbrojený len pešiackym automatom a ručnými granátmi. To bola celá výstroj a výzbroj, ktorú sme mali použiť pri sebaobrane proti fašistickým jednotkám na cestách“ „Na cestách pozorujeme len civilné autá a poľnohospodárske povozy. Na cesta zo Spišskej Novej Vsi na letisko zisťujeme pohyb 2 tankov. Zakrúžime nad letiskom, kde nebolo zbraďať nič pozoruhodnejšieho a prízemným letom sa vraciame späť ku Popradu. Tu

Trnkovi⁸², ktorý bol našim priateľom, aby s celou skupinou preletel k nám na Mokrad', že my už bojujeme proti Nemcom. Toto sa žiaľ neuskutočnilo a celá skupina vo včasných ranných hodinách 31.8.1944 preletela na stranu sovietskej armády. Bola to iste veľká strata pre vedenie voj. operácií počas SNP, ktoré malo k dispozícii tak málo schopných lietadiel

na ceste medzi Spišskou Sobotou a Popradom zisťujeme presun delostreleckej batérie. Bola to slovenská batéria, ustupujúca z Kežmarku do Popradu. Zamávame im na pozdrav a naberalíme smerový kurz na západ. Letíme nízko, úplne nad stromami, lemujuúcimi hradská smerom na Svit. Pri Lučivnej zbadáme nemecký terénny voz „Volkswagen“. Pokropíme ho ručnými granátmi, Šofér auta zo strachu pred vybuchujúcimi granátmi strhol auto do priekopy, kde sa prevrátilo. Na letisku v Lipt. Petre nás už netrpezlivo čakal kpt. let. Kunic i ostatní letci. Výsledok leteckého prískumu bol ihneď zahlasený partizánskeho komisárovi mjr. Makarovi do Lipt. Hrádku a na veliteľstvo oblasti do Lipt. Mikuláša. Bojovať proti vyspelej nemeckej bojovej technike s primitívnymi lietadlami, bez palubných zbraní /kanónov a guľometov/, nedávalo nijakú nádej na úspešné nasadenie týchto lietadiel. Z toho dôvodu ma vyslal kpt. D. Kunic k leteckej bojovej skupine do Prešova, aby som informoval mjr. let. J. Trnku o situácii na letisku Mokrad' a požiadal ho o presun letky na letisko Mokrad' na pomoc SNP.“ ... „Dostal som sa šťastlivo k mojej letke. Veliteľa mjr. Trnku som informoval o povstaleckej situácii v Liptove a na letisku Mokrad' a tlmočil som aj výzvu kpt. let. Kunica o leteckú pomoc SNP.“ Spomienka na začiatok SNP na letisku Mokrad' – pplk. v zál. RNDr. Anton Droppa, CSc. In: *História bojovej činnosti VI/53 práporu letcov v SNP*. Zost. CHRAPČIAK, Miloš, b.u.m.v., 1984. s. 1 - 3, s. 5.

⁸² Július TRNKA (29. september 1910 - 24. jún 1989). Príslušník čs. armády od 1. októbra 1932. Absolvent Vojenskej akadémie (1935) a ďalších špecializovaných kurzov. Poľný pilot letec, nočný pilot - letec a poľný pozorovateľ - letec. Po vzniku Slovenského štátu pokračoval v aktívnej službe v slovenskej armáde, kde najskôr zastával funkcie veliteľa cvičnej letky a veliteľa Leteckej školy. Po vytvorení Štúdiného ústavu vzdušných zbraní bol zároveň vymenovaný aj za jeho veliteľa. Od 1. januára 1944 do 31. mája 1944 bol poslucháčom I. ročníka VVŠ v Bukurešti. Po návrate na Slovensko premiestnený na VVZ. Od 31. júla 1944 veliteľ Skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve. V tejto funkcii zotrval až do 31. augusta 1944, keď preletel na stranu sovietskej Červenej armády. Od 31. augusta 1944 bol prijatý do čs. armády v zahraničí a zaradený do náhradného telesa 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Od 1. septembra 1944 do 15. decembra 1944 veliteľ výcvikového strediska čs. letcov v ZSSR. 15. decembra 1944, napriek zákulisným hrám niektorých príslušníkov let., ktorí poukazovali na jeho mimoriadne aktívnu službu v slov. armáde, bol vymenovaný za zástupcu veliteľa 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR. 5. januára 1945 bol odvolaný z funkcie a odoslaný na veliteľstvo 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Od 10. januára 1945 do 25. júna 1945 letecký dôstojník pri štábe veliteľstva 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Po vojne prijatý do čs. armády. Postupne vykonával vyššie veliteľské a veliteľsko-štábne funkcie. Z čs. armády bol prepustený ako náčelník štábu tyla veliteľstva letectva k 30. septembru 1958. Po prepustení pracoval na výstavbe bratislavského letiska, neskôr sa zamestnal vo vtedajšej čs. televízii v Bratislave, kde pracoval vo vnútornom odbore, potom na odbore investícií. Rehabilitovaný v roku 1992 v hodnosti plk. let. RAJNINEC, Juraj. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 1. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 1997, s. 50 – 71, s. 137- 146; ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 23 - 34, s. 135 - 151; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003, s. 7 - 27, s. 217 - 240; *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha - Bratislava : Vojenský historický ústav Praha - Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 300 - 301; TÓTH, Jozef. Pamäti generála Tótha. In: ŠUMICHRASŤ, Peter (ed.). *Slovenskí letci v Povstaní*. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2005; ŠUMICHRASŤ, Peter. Správa pplk. let. J. Ďuranu o služobnej ceste do Berlína a Grove (máj 1942). In: *Vojenská história*, 2006, roč. 10, č. 1, s. 88 - 107; ŠUMICHRASŤ, Peter. Výstavba 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR z pohľadu Júliusa Trnku (30. august 1944 – 15. január 1945). In: *Vojenská história*, 2012, roč. 16, č. 2, 2012, s. 187 - 220; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 249; ŠUMICHRASŤ, Peter. V prospech nemeckých záujmov som nič nepodnikol... Obrana mjr. let. Júliusa Trnku voči obvineniam kpt. let. Ľudovíta Kozu. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 3, s. 99 - 123; ŠUMICHRASŤ, Peter. Elegán so sokolími kridlami. Letecká služba pplk. let. Júliusa Trnku. 1. časť (1934 – 1935). In: SEGEŠ, Vladimír – ŠEĐOVÁ, Božena (eds.). *Život v službe vlasti, Pamätnica vydaná pri príležitosti životného jubilea Imricha Purdeka*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2023, 126 - 140; ŠUMICHRASŤ, Peter. Elegán so sokolími kridlami. Letecká služba pplk. let. Júliusa Trnku. 2. časť (1935 – 1936). In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 4, s. 101 - 122; ŠUMICHRASŤ, Peter: Elegán so sokolími kridlami. Letecká služba pplk. let. Júliusa Trnku. 3. časť. (1936). In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 4, s. 121 - 146.

pre spravodajskú a bojovú činnosť. Po leteckom nálete dvoch nepriateľských Štúk⁸³ na naše letisko dňa 31. augusta 1944⁸⁴ vo večerných hodinách bola naša OPL ešte zdokonalená.⁸⁵ Pre str[e]ľbu⁸⁶ OPL⁸⁷ i pozemnú boli použité aj letecké guľomety, ktoré sa nachádzali v našich skladoch [.] ako aj tie, ktoré boli vymontované z lietadiel, čakajúcich na opravu. Mimo materiálnych strát nikto neprišiel o život. Popri normálnej činnosti vykonával sa odsun zásob všetkého druhu do priestoru Čertovice a na Pohronie a letecký prieskum⁸⁸ v oblasti Vysokých Tatier. Mimo toho bolo po nadviazaní úzkych stykov s mjr. Makarovom⁸⁹

⁸³ Junkers Ju 87 Stuka (skrátene označenie pre Sturzkampfflugzeug, pozn. P. Š.), nemecké jednomotorové strmhlav útočiacie lietadlo bolo v slovenskom leteckom žargóne označované ako „Štuka“. Pre prezbrojenie slovenského letectva na tento typ lietadla mala byť využitá produkcia Slovenskej továrne na lietadlá, ktorá dostala prvú objednávku od Veliteľstva vzdušných zbraní na výrobu „20 nových kompletných lietadiel typu Junkers Ju 87-D5, s príslušenstvom, výstrojom a výzbrojom podľa nemeckého vzoru, toho istého prevedenia a z tej istej série, ako dodá pre RLM“ dňa 19. marca 1943. Lietadlá mal výrobca dodať v termíne do 1. februára 1944. Veliteľstvo vzdušných zbraní túto objednávku dňa 16. augusta 1943 zvýšilo o ďalších 30 lietadiel Ju 87-D5, s predbežnou cenou za kompletne lietadlo vo výške 2.200.000, - Ks. Termín dodania týchto 30 lietadiel však v objednávke nebol uvedený. Komisionálne prevzatie šiestich lietadiel Ju 87 D-5 „Stuka“ pre vzdušné zbrane vykonala v 1. dekáde júla 1944 komisia v nasledovnom personálnom zložení: stot. let. Rudolf Kollár, veliteľ letky 11, npor. let. Ján Gerthofer, cvičná letka, zvk. rtm. let. zbroj. Anton Piňák a rtk. Ján Matiaš, obaja letka 11. VHA Bratislava, f. MNO SR 1939-1945, spisy dôverné, 1943, inv. č. 33, šk. 333; VHA Bratislava, f. VVZ, Denný rozkaz leteckého pluku č. 120 z 11. júla 1944, čl. 3, inv. č. 21, šk. 4; ŠUMICHRAS, Peter. Správa o továrni na dopravné prostriedky v Trenčianskych Biskupiciach (1945). In: *Vojenská história*, 2009, roč. 13, č. 3, s. 77 - 95.

⁸⁴ Podľa českého leteckého historika J. Rajlichu išlo o s najväčšou pravdepodobnosťou o lietadlá 2. Staffel/ Nachtschlachtgruppe 4 (2./NSGr. 4). ŠUMICHRAS, Peter a kol. *Slovensko proti fašizmu. Slovensko na strane demokracie. Životné jubileum Jozefa Bystrického*. Zodp. red. Mária Stanová. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2020, s. 239.

⁸⁵ D. Kunic útok obávaných Štúk popísal vo svojich spomienkach takto: „18.50 prilietajú od západu dve lietadlá. Z diaľky ich poznávam, že sú to Ju-87 Stuka. Prvé z nich už nasadzuje na strmhlavý let. Hneď za nim druhé. Ozvali sa naše GOPL a tiež palubné zbrane útočiacich lietadiel. Pri prvom lete nezhodili pumy. Mužstvo na Chrásti sa rozbeháva. Naše guľomety veselo režu. Lietadlá nasadzujú znovu na útok. Schytil som tiež guľomet, oprel ho o plece rt. Pechu a páli. Lietadlá zhodili pumy. Pri druhom nálete zhodilo každé z nich skriňu šípov. Bol som od dopadu asi 500 m a spotilo sa mi čelo, čo je asi s mojimi chlapcami, ktorí sú v blízkosti dopadu. Lietadlá sa vzdávajú a v tom čierny dym sa vyvalil z priestoru západného hangára“. BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad' v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 91 - 92.

⁸⁶ Správne – streľbu.

⁸⁷ OPL – obrana proti lietadlám.

⁸⁸ Letci z Mokrade vykonali prvé prieskumné lety už v ranných hodinách 29. augusta 1944. Dvojčlenná posádka v zložení Š. Zúber - pilot a A. Strýček - pozorovateľ absolvovali prieskumný let so zastaraným školným lietadlom E-39.48 v priestore horného Spiša, severnej Oravy a slovensko-poľských hraníc. S istým časovým odstupom sa z letiska Mokrad vznikla E-39-ka s posádkou F. Abramovič - pilot a V. Cvacho - pozorovateľ. Ich úlohou bol letecký prieskum v priestore Vysoké Tatry – Ždiar – Javorina až na poľské územie. Obe posádky po pristátí potvrdili prítomnosť nemeckých jednotiek na železničnej stanici v Nowom Targu a presun obrnenej techniky a tankov smerom na Javorinu. STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003, s. 7 - 27, s. 51.

⁸⁹ Večer 28. augusta 1944 prišli na letisko mjr. F.M. Makarov a kpt. J. P. Voljanskij, členovia 15-člennej organizátorskej skupiny npor. L. Kalinu, ktorá bola vysadená v noci z 5. – 6. augusta 1944 na Latiborskej holi v Nízkyh Tatrách. D. Kunic počas rozhovoru požiadal F. M. Makarova, aby rádiotelegraficky nadviazal spojenie s UŠPH v Kyjeve a dohodol možnosti pristávania sovietskych lietadiel na letisku Mokrad'. Ten ho na oplátku požiadal o výzbroj a výstroj pre partizánov. VANĚK, Oldřich. Letisko Mokrad' v prevratových plánoch generála Čatloša. In: *Vojenská história*, 1999, roč. 3, č. 3, s. 110; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003, s. 50. Dostupné na: <<https://oslobodenie.wbl.sk/partizanske-skupiny.html>>.

pripravované letisko⁹⁰ na pristávanie ruských lietadiel⁹¹ za noci. K tomuto však nedošlo pre trvalé zhoršenie počasia v miestach štartu. V stálej činnosti a zdokonaľovaní obranného plánu a zariadení prišiel 5. september 1944. V tento deň okolo 01.00 hod, bol veliteľom VDO 2⁹² plk. Bodickým⁹³ nariadený ústup-evakuácia letiska, ktorá mala byť vykonaná do 05.00 hod. A to do Lipt. Osady u Ružomberku. Tento ústup bol nariadený v dôsledku neúspešných obranných bojov jednotiek v úseku Štrby dňa 4.9.1944 a rýchleho postupu nemeckých jednotiek smerom na Lipt. Hrádok a Mikuláš ako aj preto, že ani zasadenie 2 peších narýchlo zorganizovaných rôt s úlohou udržať vidlicu ciest pri Kráľovej Lehote, nezadržalo úspešný postup fašistov. Evakuácia a presun bol prevedený vlakom a časť nákladnými a osobnými autami. Kpt. Kunic a ja sme letisko opustili poslední a podotýkam, že ešte aj dnes mi je ľúto, že sme bez boja museli zanechať posledné letisko, ktoré sme mali k dispozícii na sever od Nízkyh Tatier.

Po presune do Lipt. Osady a po neúspešných bojoch jednotiek v priestore Ružomberok - Lisková boli sme novoutanoveným veliteľom VI. skupiny⁹⁴ pplk. Černekom J.⁹⁵ Zasadený dňa 6.9. 1944 do obrany, s úlohou: Obsadiť severné svahy kóty 857 Lisková, prehradiť údolie potoka Revúca na čiare kóta 1062 Ostrô - kóta 556 a ťažiskom sev. svahy Lisková a jednu čatu vyslať do Bieleho Potoka ako poľnú stráž.⁹⁶ Možno povedať, že v tom čase sme boli jedinou organizovanou jednotkou, ktorá prevzala celú váhu boja, keďže pešie jednotky, ustupujúce z Ružomberku boli bojom dezorganizované a ich veliteľ mjr. Miloš Vesel⁹⁷ prišiel na Biely Potok vlastne sám. Len vďaka pplk. Jánovi Černekovi a jeho osobnému zákroku sa ich podarilo zastaviť, znovu zorganizovať a zasadiť do obrany. V ten istý deň prišiel do úseku Biely Potok aj veliteľ I. čsl. armády pplk. Ján Golián⁹⁸ v sprievode pplk. Dr. Ferjenčíka, aby sa osobne presvedčil o kritickej situácii na tomto úseku. Pri príchode do Bieleho Potoka Nemci spustili delostreleckú paľbu a za podpory veľkorážnych guľometov zaútočili pechotou na nákladných autách. Keď prvé nákladné auto v plnej rýchlosti vniklo do obce Biely Potok, pplk. Dr. Ferjenčík vystrelil plnú dávku zo svojho samopalu na auto vzdialené asi 50 krokov. Usmrtil šoféra a spolujazdca. Auto sa vzpriečilo a zastavilo. pplk. gšt. Golián vystrelil dávku zo svojho samopalu do Nemcov na aute a kým sa títo pripravili na odpor, boli obklúčení⁹⁹ a odzbrojení našimi vojakmi. Po zrážke nechali Nemci na mieste

⁹⁷ Miloš VESEL (29. január 1909 - 22. jún 1989). Ďalej k osudom M. Vesela pozri: CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 257 - 258.

⁹⁸ Správne – Golian.

Ján GOLIAN, (krycie meno - Gama, Ley), (26. január 1906 Dombóvár (Maďarsko) - 1945 Nemecko). V rokoch 1925 – 1939 príslušník čs. brannej moci. Službu v nej ukončil v hodnosti kapitána. Po vzniku Slovenského štátu zotrval v aktívnej vojenskej službe. Dosiahol hodnosť podplukovníka generálneho štábu v služobnom zaradení náčelník štábu Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici. Okrem štábných funkcií v zázemí viackrát pôsobil v štábných funkciách počas ťažení proti ZSSR. Už pred rokom 1943 sa aktívne zapojil do národného boja za oslobodenie. Nadviazal styky s protifašisticky orientovanými dôstojníkmi, pomocou ktorých sa skontaktoval aj s ostatnými antifašistickými skupinami a s čs. vládou v Londýne. 23. marca 1944 bol prezidentom ČSR vymenovaný za vedúceho príprav ozbrojeného vystúpenia slovenskej armády. S ďalšími odbojovými spolupracovníkmi vypracoval vojenský plán ozbrojeného vystúpenia. Po vypuknutí Slovenského národného povstania bol vymenovaný za veliteľa povstaleckej armády a povýšený na brigádneho generála. Do 7. októbra 1944 velil povstaleckej armáde, potom bol zástupcom div. gen. R. Viesta. 3. novembra 1944 v Pohronskom Bukovci padol s div. gen. R. Viestom do zajatia. Oboch povstaleckých generálov eskortovali do Banskej Bystrice, neskôr do Bratislavy, Viedne a Berlína. Okolnosti jeho smrti neboli objasnené. V roku 1946 bol in memoriam povýšený do hodnosti divízieho generála a v roku 1969 do hodnosti generálplukovníka in memoriam.

⁹⁹ Správne – obklúčený.

4 mŕtvych, 3 ranených a 3 zdravých zajatcov. D[š]alšie (!)¹⁰⁰ autá, keď počuli strelbu¹⁰¹, sa vrátili do Ružomberku.

Popoludní 6. septembra Nemci znovu zaútočili od Ružomberku na Biely Potok za podpory delostrelectva a s použitím pancierových vozov, pravdepodobne na záchranu dopoludňajších strát. Včasným zákrokom už pripravených delostreleckých batérií a peších i leteckých jednotiek pokus Nemcov opäť stroskotal.

V tomto priestore bol letecký park preorganizovaný na pešiu jednotku a premenovaný na III/6 a neskôršie na VI/53 prápor o 2 rotách s týmto počtom a veliteľským personálom:

Veliteľ VI/53 práporu:	kpt. Daniel Kunic
Zástupca a zprav. dôst.:	kpt. Mikuláš Šumichrast
Pobočník:	por. v zál. Juraj Marušinec
Materiálny dôstojník:	por. Frant. Dobiš
Proviantný dôstojník:	por. A. Hlaváč
Šéfllekár:	Dr. Alexander Politzer
Pridelený lekár:	MUC. Grünberger
Zbrojjar: ¹⁰²	práp. Štefan Illéš

1. rota: cca 90 mužov o 3 čatách

Veliteľ roty 1:	npor. Viktor Cvacho
Zástupca:	npor. v zál. Imrich Treskoň
Veliteľ 1. čaty:	npor. Vojtech Blaško/ npor. Kolembus/
Veliteľ 2. čaty:	por. Alexander Kaňák
Veliteľ 3. čaty:	štrtm. ¹⁰³ Karol Bielčik

2. rota : cca 90 mužov o 3 čatách

Veliteľ 2. roty:	npor. Jozef Gallo
Zástupca:	npor. Ján Dulla
Veliteľ 1. čaty:	por. Ján Opaterný
Veliteľ 2. čaty:	por. v zál. Miloš Chrapčiak
Veliteľ 3. čaty:	ppor. V. Stankoviansky

Pomocná čata práporu: 1 rotmajster a 14 mužov.

Dôstojníkov bolo pomerne hodne, ale hoci mali byť všetci leteckí špecialisti na rozkaz VČSA odoslaní na Tri Duby vedeli títo dobre, že by tam pre nich práce, pre nedostatok lietadiel, nebolo a preto zostali radšej ochotne a radi so svojimi vojakmi a kamarátmi ako pešiaci bojovať v zákopoch, lebo tak im diktovalo svedomie, česť vojaka a národné povedomie.

V horespomenutom zložení započal prápor svoju bojovú činnosť ako pechota hoci vojaci, väčšinou remeselníci a pomocný letecký personál nemali ani základný bojový výcvik jednotlivca a výcvik vo strelbe, ktorá sa musela prevádzať [rp]jamo (!)¹⁰⁴ na fronte, aby sa mužstvo oboznámilo nielen s puškou a ľahkým guľometom, ale aby vedelo zachádzať s ručnými granátmi, ktoré do tej doby ani poriadne nevideli. Tu sa ukázalo, že keď morálka

¹⁰⁰ Správne – Ďalšie.

V pôvodnom texte opakujúca sa pravopisná chyba. M. Šumichrast v dvoch prípadoch použil pri prepise spomienok na pisacom stroji znak paragrafu „§“ namiesto znaku pre písmeno „ä.“

¹⁰¹ Správne – strelbu.

¹⁰² Správne – zbrojár.

¹⁰³ Správne – štrtm.

¹⁰⁴ Správne – priamo.

vojaka je na výške, je politicky uvedomelý, vie začo bojuje, pri dobrej vôli všetky ostatné veci sa snadno¹⁰⁵ naučí.

Dnes možno povedať, že za nášho trojtýždňového zasadenia v úseku Biely Potok mal VI/53 prapór ozaj veľké šťastie, že nemal vôbec ani raneného, hoci nemecké granáty a míny denne husto rozryli zem v našom postavení. Za to vďačíme len tomu, že mužstvo ihneď prvý deň urobilo si poriadne hlboké kryty a proti mínám úkryty, ktoré sa časom stále zlepšovali.

Strava bola dovážaná a vydávaná 2 krát denne a to za svítania raňajky a po sotmení¹⁰⁶ obed a večera v dobe, keď nemecké pozorovateľne zostali “bez očí” a nemohli náš výdaj úspešne rušiť.

Niekoľko nemeckých pokusov o útok na naše postavenie bolo hneď v zárodku zneškodnené. Keď nestačili delostrelci a vlastné guľomety, zavolali sme naše Lavočky¹⁰⁷ z Troch Dubov, ktoré úspešne bombardovali kolonu¹⁰⁸ a skladište zbraní v Ružomberku a z palubných zbraní rozprášili tam sa zhromažďujúce jednotky.¹⁰⁹ Tiež útok tankami a panc. autami sa nepodaril. Vtedy batéria kpt. Mičušíka¹¹⁰ tak úspešne zasiahla do boja, že druhý vystrelený granát vyradil vedúci nemecký tank. Keď nemecká sfanatizovaná soldateska videla, že bude zle, rozutekala sa a vozidlá museli obrátiť späť. Táto príhoda posilnila morálku jednotiek na Bielom Potoku, lebo vojaci videli, že ospevovaná sláva nemeckých jednotiek už veľmi, veľmi pobledla.

V polovici septembra prišiel opäť do nášho postavenia veliteľ I. čs. armády na Slovensku pplk. gšt. Ján Golián¹¹¹. Bolo to v neskorších odpoľudňajších¹¹² hodinách. Poznali sme sa ešte z Trenčína z r. 1939, kde sme spoločne v jednej kancelárii na mob. odd. vyš. jednotky¹¹³ pracovali. Požiadal ma, aby sme mu z leteckého praporu vyčlenili čatu, s ktorou vykoná prepad Bieleho Potoka obsadeného Nemcami. Určili sme 2. čatu por. Alexandra Kaňáka z 1. roty praporu. Čata bola večerom prisunutá bližšie k frontu a potom po osobných velením pplk. Goliána vykonala úspešný nočný prepad. Bojovalo sa priamo v obci, osvetlenej požiarom horiacich domov. V mnohých prípadoch došlo k bodákovým a granatovým bojom

¹⁰⁵ Správne – ľahko.

¹⁰⁶ Správne – zotmení.

¹⁰⁷ Rozumej – sovietske stíhacie lietadlá Lavočkin La 5FN, ktorými bol vyzbrojený I. čs. stíhací letecký pluk v ZSSR. Na povstalecké územie priletel 17. septembra 1944. STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003, s. 129 - 166; ŠUMICHRASŤ, Peter: Činnosť 1. čs. stíhacieho leteckého pluku v ZSSR v hláseniach škpt. let. Františka Fajtla. In: *Vojenská história*, 2015, roč. 19, č. 2, s. 126 - 146.

¹⁰⁸ Správne - kolónu.

¹⁰⁹ M. Šumichrast pravdepodobne popisuje bojový let 5-člennej skupiny 1. čs. stíhacieho leteckého pluku v ZSSR, ktorý sa uskutočnil 21. septembra 1944. STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003, s. 138 - 139.

¹¹⁰ Stot. del. Emil Mičušík velil 43. batérii „Orangutan“ (1. dôstojník batérie - por. del. Vojtech Kňazovický). Táto trojdelová batéria s 10.5 cm ľahkými poľnými húfnicami vz. 1831 bojovala počas SNP v rámci VI. TS., v priestore Bieleho potoka. UHRIN, Marian. Výzbroj povstaleckého poľného delostrelectva. In: *Acta historica Neosoliensia*, 2006, roč. 9, č. 9, s. 144; UHRIN, Marian. K problematike výzbroje povstaleckej 1. čs. armády na Slovensku. In: ŠUMICHRASŤ, Peter a kol. *Slovensko proti fašizmu. Slovensko na strane demokracie. Životné jubileum Jozefa Bystrického*. Zomp. red. Mária Stanová. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2020, s. 196.

¹¹¹ Správne – Golian.

¹¹² Správne – popoludňajších.

¹¹³ Rozumej – mobilizačné oddelenie vyššej jednotky. J. Golian v tomto období slúžil ako prednosta 3. oddelenia VDO 1 v Trenčíne. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 74.

muža proti mužovi. Nemci použili aj mínomety. Z našej čaty nikto nepadol. Vojaci dlho o tejto bojovej akcii - epizóde rozprávali a aj ona isto prispela k vysokej bojovej morálke akou jednotky v tomto úseku vynikali.

Tri týždne boja, prebdených nocí a života v zákopoch vryli pečať odhodlania do duší a charakterov všetkých, ktorí dobrovoľne a s nadšením obetovali všetko pre vec národa a štátu.

Keď dňa 21. septembra 1944 prišiel rozkaz veliteľa VI. skupiny pre naše vystriedanie do pokojnejšieho priestoru od Ludrovianskej doliny po Kľačiansky potok, nikto to neprijal s nadšením. Velitelia i mužstvo si zvykli na život v prvej línii a ťažko sa lúčili s prostredím, ktoré i keď v nebezpečí, ale predsa s toľkou láskou a starostlivosťou budovali. Rozkaz však bolo treba uposlúchnuť a tak sa prápor pripravil, aby svojim nástupcom odovzdal všetko v čo najväčšom poriadku a aj so skúsenosťami, ktoré počas svojho zasadania na tomto úseku získali. V ten istý deň sme boli aj s veliteľmi rôť prezrieť náš nový úsek, ktorý bol veľmi široký a naša nová činnosť spočívala hlavne v hliadkovaní, zabezpečovaní dôležitých prechodov a ochrany bokov jednotiek na Bielom Potoku a Revúcej. Bolo rozhodnuté, že 1. rota zostane v priestore Lipt. Lúžnej a 2. rota so 4 protitankovými puškami a 2 granátometmi prevezme a ubráni úsek v Lupčianskej doline.

Keďže nový úsek nášho 53. práporu, ako som už skôr uviedol, bol takmer 10 km široký a pomerne ťažký, kopcovitý terén nedovoľoval¹¹⁴ dosť dobre osobný styk s obidvomi veliteľmi rôť a obzvlášť so zreteľom na trvalé špatné počasie a neschodnosť ciest, rozhodli sme sa, že veliteľ práporu zostane v Lužnej a ja, jeho zástupca, pôjdem do Lupčianskej doliny. Takto, i keď nie formálne, ale v skutočnosti vlastne z nedostatku dobrých a spoľahlivých pojiťok¹¹⁵, stali sa z práporu dve skupiny, odkázané sami na seba i keď inak prápor zostal organizačne ďalej ako celok.

Po vykonaní predbežnej rekognoskácie, vrátili sme sa späť k jednotke na Biely Potok, aby sa toho dňa pod ochranou noci previedlo vystriedanie jednotiek podľa predom vypracovaného podrobného rozkazu. Striedanie v bojovom úseku Biely Potok začalo o 20.00 hod. a prešlo hladko. Jednotky sa nemiešali a každý pri odovzdávaní svojej skrýše vďačne zveroval novým obyvateľom aj nadobudnuté skúsenosti z bojov.

Po vystriedaní a kratšom pochode k nákladným autám, ktoré boli asi 1 km vzadu, previezli nás do Lipt. Lužnej, kde celý prápor vo voňavom sene a d[š]aleko (!)¹¹⁶ od stáleho hvizdu striel, výbuchov granátov a mín prenocoval, aby ráno svieži nastúpil a prevzal do ochrany iný kus nášho krásneho Slovenska a chránil ho pred zdivočelými¹¹⁷ SS-ákmi a ich vernými prislúchovačmi, jednotkami POHG¹¹⁸, ktorých prítomnosť nám bola z Ružomberku hlásená.

Noc prešla v pokoji a ubytovatelia boli pochválení, lebo sa o prápor ozaj otcovsky postarali. Nikto si ráno nesťažoval. Jediné čo nás mýlilo, bol nepretržitý lejak, ktorý celú noc, ba aj niekoľko dní potom sťažoval našu činnosť, lebo cesty - i tak v úbohom stave - rozmokli na nepoznanie.

Dňa 22. septembra 1944 hneď zrána nastal ruch a Lužná sa len hemžila vojakmi. Kým 1. rota sa pripravovala k striedaniu, 2[.] rota čakala nastúpená so všetkou výzbrojou

¹¹⁴ Správne – nedovoľoval.

¹¹⁵ Rozumej – dobrého a spoľahlivého spojenia.

¹¹⁶ Správne – ďaleko.

V pôvodnom texte opakujúca sa pravopisná chyba. M. Šumichrast v dvoch prípadoch použil pri prepise spomienok na pisacom stroji znak paragrafu „§“ namiesto znaku pre písmeno „ä.“

¹¹⁷ Správne – zdivočený.

¹¹⁸ POHG – Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy. Pozri napr.: KÁRPÁTY Vojtech. Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy 1944 – 1945 (organizácia a aktivita). In: *Vojenská história*, 2005, roč. 9, č. 4, s. 44 - 59.

a výstrojom na prevezenie do priestoru nad Partizánsku Ľupču. Presun bol vykonaný nákladnými autami a za dosť ťažkých komunikačných a poveternostných podmienok. V predpoľudňajších¹¹⁹ hodinách sme došli s prvou časťou k horárni “Na víškoch”, kde bolo veliteľstvo vystriedať sa majúcej samostatnej roty. Odtiaľ sa muselo už ísť asi 1 km pešo. So striedaním sa začalo ihneď, nakoľko postavenie bolo pomerne ďaleko od nepriateľa, nepozorované, bez dotyku paľbou, takže nebolo treba žiadnych zvláštnych opatrení. Nálada i cez špatné počasie bola veľmi dobrá. Ihneď boli odoslané 3 družstvá, ktoré mali vystriedať 3 predsunuté poľné stráže, chrániace pozorovaním vstup do údolia Ľupčianky, odkiaľ bolo možné pozorovať celé predpolie až k trati Ružomberok - Lipt. Mikuláš, ba aj ďalej. Taktiež jednotky v obrannom postavení boli po vydaní obeďa vystriedané. Vystriedaná, samostatná rota sa vrátila našimi autami do Lipt. Osady a bola potom pričlenená k jednotkám VI. taktickej skupiny.

Po prevzatí celého tohoto úseku a jeho podrobnej obhliadke zasadol som s veliteľom roty, veliteľmi čiat, veliteľom poľných četníkov a lekárom k porade ohľadom zlepšenia celkovej zostavy obranného postavenia, ktoré nebolo práve najšťastnejšie volené a tiež pokiaľ išlo o zlepšenie a dobudovanie úkrytov, stanovíšť, pozorovateľní, prekážok, mínových polí, organizovaní plánu paľby a druhého obranného postavenia.

V zásade mala 2. rota 53. práporu za úlohu ochrániť a zabezpečiť krídlo jednotiek v priestore Lužná, Lipt. Osada zo smeru Partizánska Ľupča a Liptovský Mikuláš. Aby toto mohla plniť, musela:

- 1/ Prehradiť údolie Ľupčianky riadnou sústavou ťažkých prekážok proti ÚV¹²⁰.
- 2/ Hliadkovaním zabezpečiť veľké medzery v obrannej zostave.
- 3/ Pozorovať pr[e]dpolie a činnosť nepriateľa pokiaľ išlo o jeho presuny po železnici a na cestách.
- 4/ Zabezpečiť prechod osôb z okupovaného územia na územie povstalecké.
- 5/ Organizovať dobrú a spoľahlivú spravodajskú službu s predsunutou zberňou správ v Partizánskej Ľupči.
- 6/ Zabezpečiť prechod partizánskym jednotkám na akcie do predpolia a späť.
- 7/ V prípade nepriateľského útoku chrániť a zabrániť nepriateľovi vniknúť do Ľupčianskej doliny, event. na Železnô a Lipt. Osady.

Keď sme takto podrobne rozoberali našu úlohu a uvažili vlastné personálne a materiálne možnosti, zistili sme, že bude treba mnoho pracovať, aby vytýčená úloha bola splnená. Nič nás však neodstrašilo, čím viac sa vyskytovalo prekážok, tým naša vôľa a odhodlanie boli silnejšie. Považoval som za potrebné nadviazať ihneď spojenie s partizánskou skupinou na Železnom, kde mimo normálnej činnosti konal sa výcvik novoprijatých partizánov. Dohovor prebiehal v srdečnom, priateľskom ovzduší a žiadnych sporov a nedorozumení ani neskoršie medzi nami nebolo. Taktiež bolo nadviazané spojenie s MNV¹²¹ v Partizánskej Ľupči a všetkými obcami pod horami pred našim úsekom. Celkom ľahko boli získaní aj spravodajci¹²² z Ružomberku. Boli to väčšinou uvedomelí robotníci - zamestnanci textilnej továrne býv. Mauthner a jednotlivci - Češi, ktorí počas okupácie na Slovensku ostali.

¹¹⁹ Správne – dopoludňajších.

¹²⁰ Rozumej – prekážok proti útočnej vozbe.

¹²¹ Správne – RNV – Revolučným národným výborom. Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 454 - 455.

¹²² Správne – spravodajcovia.

Z úloh, ktoré nás čakali, bolo treba niektoré riešiť ihneď. Najmä odkryté pravé krídlo roty bolo potrebné zabezpečiť okamžite. Toto videl a uznal aj veliteľ VI. taktickej skupiny a poslal do Kľačianskej doliny samostatnú čatu, hospodársky pričlenenú do našej materiálnej starostlivosti. Týmto opatrením bola situácia 2. roty podstatne zlepšená i keď organizačné a personálne obsadenie zostalo nezmenené.

Veliteľstvo úseku - lepšie povedané podúseku - čiže moje VS¹²³ bolo v hájovni "Na vrškoch", kde boala(!) tiež striedavo po týždni záložná čata. Tam sa pripravovala v poľnej kuchyni strava pre rotu, tam bolo obväzište s lekárom a aj stanovište poľných četníkov, ktorí nám tak výdatne pomáhali hlavne pri kontrole prechodu osôb a materiálu cez fr[u]nt!¹²⁴, ako aj v spravodajskej¹²⁵ službe.

Veliteľ roty so svojimi pomocnými orgánmi mal svoje VS priamo v obrannom postavení a mal so mnou, ako i veliteľom samostatnej čaty v Kľačianskej doline, telefonické spojenie.

Rota bola umiestnená priamo na svahoch, tvoriacich údolie potoka Lupčianky s 3 vysunutými družstvami a jednou čatou v zálohe, ktorá však bola na znamenie okamžite pripravená presunúť sa do ohrozeného priestoru. Z tejto záložnej čaty boli vysielané hliadky, ktoré udržiavali spojenie medzi vlastnými jednotkami a skupinou partizánov a občas robili aj prieskum v našom predpolí až k trati Ružomberok - Lipt. Mikuláš.

Vlivom¹²⁶ daždivých dní utrpeli kryty mužstva a aj stanovištia zbraní bolo treba vybudovať pečlivejšie¹²⁷ ako doteraz. Bola to veľká práca, lebo všetko sa muselo robiť od základov - znovu. Poriadne vystužiť steny brvnami, urobiť silné podvaly, pokryť ich térovým papierom, hlinou a maskovať listím lesa. Vojaci robili radi, lebo videli, že by nepohodou veľmi trpeli a bolo treba započat' aj s vykurovaním, čo v doterajších úkrytoch bolo absolútne vylúčené. Tiež boli znovu vybudované stanovištia zbraní a príručné skladišťa munície. Okrem tohoto ešte naliehajúca sa ukázala potreba zabezpečiť

sa proti event. útokom obrnencov zo smeru Partizánska Lupča¹²⁸, ktorý priamo k tomuto zvädzal. Nevie, či by bola b[á]vala (!)¹²⁹ rota zabránila útoku i sebemenšej¹³⁰ obrnenej jednotke za takého stavu prekážok, aké sme prevzali po našich predchodcoch. Pre tieto skutočnosti stala sa táto záležitosť najprednejšou. Nakoľko vybudovanie ozaj bezpečných a odolných prekážok by bolo strávilo všetkých vojakov 2. roty odhliadnuc aj od toho, že sme nemali dostatok žienijného materiálu, požiadal som cez veliteľstvo práporu veliteľa VI. skupiny, aby mi bola na výpomoc pridelená čata ženistov, s veliteľom - dôstojníkom, ktorá by sa ničomu inému nevenovala. Tak sa aj stalo a jedného dňa hlásil sa ženijný dôstojník, že prišiel vybudovať v našom úseku prekážky. Po spoločnej rekognoskácii cesty a údolia sme sa rozhodli, že sa celkom vybudujú 3 silné kombinované protitankové prekážky a pred prvú sa položí mínové pole. Pri stavbe prekážok sme vyhodnotením skaly do riečišťa¹³¹

¹²³ Rozumej – veliteľské stanovisko.

¹²⁴ Správne – front.

¹²⁵ Správne – spravodajskej.

¹²⁶ Správne – vplyvom.

¹²⁷ Správne – starostlivejšie.

¹²⁸ Správne – Nemecká Lupča (Deutsche Lipsche – názov od r. 1390 do r. 1946). Od roku 1946 – Partizánska Lupča. Dostupné na: <<https://www.partizanskalupca.com/obec-2/historia/>>.

¹²⁹ Správne – bývala.

¹³⁰ Správne – najmenšej.

¹³¹ Správne – riečiska.

využili aj potoka Ľupčianku. Najväčšiu ťažkosť sme mali s tým, že prvá, ale najodolnejšia prekážka musela byť tak zhotovená, aby sa nechala preklenúť zvláštnym mostom, snadno¹³² a rýchlo rozoberateľným, aby po ňom mohol byť prevádzaný prisun materiálu autami, tak aj povozmi. Túto požiadavku kládli hlavne partizáni. Vzájomným porozumením i toto sa podarilo urobiť. Je treba tiež zdôrazniť, že spoluprácu s part. jednotkou a ich výcvikovým strediskom na Železnom bola príkladná a za celý čas nevyskytol sa prípad nedorozumenia. Zásľuhu na tom má ich veliteľ npor. Křístek¹³³, s ktorým sa mi veľmi dobre spolupracovalo.

Prítomnosťou ženijnej čaty, ktorá bola ubytovaná “ Na vrškoch” sa zosílila¹³⁴ i naša obrana, lebo vlastná záložná čata mohla výdatnejšie hliadkovať, najmä v predpolí, keďže si družstvo mohlo so sebou vziať všetky ľahké guľomety.

Stavba spomínaných prekážok trvala asi 10 dní a potom ženijné jednotky boli odvolané na iné miesto.

Nakoľko cesta z Partizánskej Ľupče do Liptovskej Lužnej po Železnô bola práve v stavbe a nebola vo všetkých úsekoch dosť zjazdná, odišiel som na MNV¹³⁵ do Partizánskej Ľupče, aby ju obec, pokiaľ je to možné, dala do poriadku. Tak sa aj stalo. Za výdatnej pomoci vojakov záložnej čaty boli aspoň najhoršie miesta urobené zjazdnými.

Súčasne s týmito prácami prebiehal aj neustály výcvik mužstva v zachádzaní so zbraňami, najmä s protitankovými puškami, dovezenými z SSSR v rámci pomoci Slovenskému národnému povstaniu. Cvičilo sa aj s granátometmi. Strieľali sa 2 druhy granátov z rôznych polôh. Mužstvo sa neustále školovalo v spôsoboch boja, hlavne v boji zblízka, v lese, na širokej fronte, v prepadoch, hliadkovaní, strážnej službe.

V neustálom zamestnaní nebolo času na plané uvažovanie a mudrovanie a morálka bola na veľkej výške. Samostatná čata v Kľačianskej doline pravidelne 2-3 krát týždenne chodila aj “ Na vršky” pre proviant, peniaze a iné. Vojaci tejto čaty boli väčšinou z blízkych dedín a aj sám veliteľ bol učiteľom zo susednej obce. Táto okolnosť však nijako demoralizačne nepôsobila. Ba naopak, každý z nich lnul¹³⁶ k otcovskej hrude i dedovizeň bola mu drahým odkazom, ktorý bolo treba aj s nasadením a obetovaním života brániť.

Táto čata bola rozmiestnená v obrane po oboch stranách vstupu do Kľačianskej doliny, v dobre vybudovaných úkrytoch, s dobrým výstrelom pred seba. Vpravo sa zaistovala sama a vľavo naše hliadky.

Ako som už skôr uviedol, zriadil som v Partizánskej Ľupči malú predsunutú zberňu správ, kde pravidelne 2-3 krát týždenne som sa stretol aj s osobami, ktoré pre nás pracovali. Často sa stalo, že keď išlo o súrnu správu, volali mi telefonicky, lebo v Partizánskej Ľupči sa dala zapojiť hájovňa “ Na vrškoch”, ktorá mala telefón. Tento spôsob bol dosť používaný, hlavne keď bolo treba zistiť, či v Partizánskej Ľupči nie sú nepriateľské jednotky, ktoré tak ako aj my [tam] chodili. V Partizánskej Ľupči sme nakupovali pre našu poľnú kuchyňu ovocie, zeleninu, a drobný proviant. Správy, ktoré sme získali, boli odosielané na veliteľstvo VI. skupiny a keď išlo o veci veľmi súrne, boli tieto odovzdávané aj telefonicky. Dosť Často sa stávalo, že fašisti vykonali navečer zmeny v palebnom postavení svojich delostreleckých batérií a ráno už naše batérie ich v novom postavení ostreľovali. Toto všetko bolo zásluhou statočných a verných občanov v Partizánskej Ľupči i Ružomberku, väčši-

¹³² Správne – ľahko.

¹³³ Npor. Emil Křístek (vlastným menom Krzystek), veliteľ 2. oddielu partizánskej brigády Za slobodu Slovanov. Dostupné na: <<https://oslobodenie.wbl.sk/Zabudnuti-velitelia.html>>.

¹³⁴ Správne – zosílnila (posílnila).

¹³⁵ Správne – RNV. Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 454-455.

¹³⁶ Rozumej – priľnul.

nou továrenských robotníkov, ktorí sa radi vystavili nebezpečiu, len aby pomohli “chlapcom v horách”, ako nás oni volali.

Činnosť nepriateľa počas celého nášho zasadenia v obrannom postavení nad Partizánskou Lupčou dá sa nazvať úsekom pred našim úsekom ako minimálna. Nemci sa nezmohli ani na jednu akciu z tejto strany, hoci mali veľké možnosti. Tento ich “nezáujem” o nás sa dá vysvetliť tým, že všetko úsilie viedli na Biely Potok a Ostrô, kde sme predtým boli a nechceli zbytočne rozptyľovať svoje sily do priestoru silne zalesneného, ktorý vôbec po stránke obrannej nepoznali, keďže to boli miesta, o ktorých od obyvateľstva nemali možnosť získať žiadnych správ, lebo bol pre všetkých uzavretý a kde každý strom a každá jama hrozila [] nebezpečným prekvapením. Toto však neznamená, že vlastné jednotky v Lužnej, tak i v Lupči by boli hlívali vo vedomí, že sa nič nemôže stať a oddávali sa odpočinku. Keď neišli¹³⁷ fašisti na nás, išli sme my za nimi. Vyhľadávali sme boj v takých miestach, aby sme mohli zasiahnuť s prekvapením, výhodným postavením, event. prevahou. Veliteľ roty a aj ostatní velitelia jednali vždy s príkladnou iniciatívou a statočnosťou. Žiadne neuposlušňnutie rozkazu, lebo líknavé jeho vykonanie sa po celý čas nevyskytlo. Kázeň¹³⁸ bola na vysokom stupni. Dôstojníci bývali, jedli, spali, zabávali sa i žartovali spoločne so svojimi vojakmi a v tejto družnosti bolo vzájomné pochopenie pre plnenie uložených povinností. Škoda len, že vliv¹³⁹ Strany¹⁴⁰ sme v tom čase u jednotiek zasadených v boji nepociťovali. Osvetoví dôstojníci, ktorí k nám chodili boli duchovní a tí mimo “rozhrešenia a požehnaní” nám nevedeli nič oduševňujúceho povedať. Právě ciele Povstania hádam ani nepoznali.

Pre prípad, že by bola musela rota pod tlakom nepriateľskej presily - na rozkaz - ustúpiť z pôvodného postavenia, bolo vyhladené zčasti¹⁴¹ aj vybudované druhé obranné postavenie za treťou silnou prekážkou proti ÚV. Toto postavenie pripravila čata ženistov do tej miery, že pre začiatok jeho okopy a ú[l]ryty¹⁴² skýťali¹⁴³ dosť bezpečný pobyt na privrátenom svahu.

Taktiež bolo pripravené zaplavenie údolia Lupčianky z vodnej nádrže, asi 3 km vzadu od nášho postavenia, ktorej voda slúžila na splavovanie dreva do Partizánskej Lupče. Na hati bola 2. rotou postavená zvláštna 3 členná hliadka - stráž, spojená telefonicky s mojim VS “Na víškoch”, ktorá v prípade potreby mala zdvihnúť stavidlá vodnej nádrže a uvoľniť tak skrytú energiu pre ničenie všetkého, čo by bolo bývalo v dosahu údolia a potoka Lupčianky. Tento spôsob boja bol vopred vyskúšaný a ukázalo sa, že stavidlá, otvorené na 1/6 zdvihu, uvoľnia toľko vody, že táto bola sto pohrávať si s kmeňmi stromov o priemere 40 cm.

V samej činnosti dňa veľmi rýchle utekali. Minuli sa aj týždeň a október sa chýli ku koncu. Kalendár ukazuje 23. október 1944. Telefonicky som vyrozumel veliteľom

¹³⁷ Správne – nešli.

¹³⁸ Správne – disciplína.

¹³⁹ Správne – vplyv.

¹⁴⁰ Rozumej – vplyv Komunistickej strany.

Poznámka: Vzhľadom na jednoznačnú politickú orientáciu M. Šumichrasta v období pred rokom 1948, keď bol podporovateľom Demokratickej strany, je zrejmé, že v tomto prípade ide o tvrdenie poplatné vtedajšiemu politickému režimu. Napriek týmto riadkom je zrejmé, že čs. Štátna bezpečnosť mu nedôverovala a založila na neho pozorovací zväzok. Zavádzala ho na osoby, u ktorých existovali náznaky protištátnej činnosti, ktoré si však vyžadovali dôkladné preverenie. Bol zavádzaný ako predbežné opatrenie. In: <<https://www.upn.gov.sk/sk/vysvetlivky-k-registracnym-protokolom/>>.

¹⁴¹ Správne – sčasti.

¹⁴² Správne – úkryty.

¹⁴³ Rozumej – umožňovali.

práporu¹⁴⁴, že ich pomerne kľudné žitie v úsek Liptovská Lužná sa skončilo. Nemci vraj postupujú na Vlkolínce, tisnú sa do údolia Revúcej a je obava, že sa pokúsia o útok na Ostrô a prechod cez Ludroviansku dolinu. Tiež zprávy¹⁴⁵ z Banskej Bystrice boli nejasné. Pobral som sa do Lužnej, aby som sa osobne na všetko a o všetko, spoločne s veliteľom práporu poradil. Nakoľko som ho doma nezastihol, musel som ostať do rána. Bol som práve na veliteľstve 53. práporu, keď telefonovali z veliteľstva VI. taktickej skupiny, že je potrebné ihneď vyslať čatu k Ludrovej s úlohou znemožniť nepriateľovi vstup do nej, aby z tejto strany nemohol ohroziť Ostrô. Toto bolo ihneď vykonané. Večer sa vrátil veliteľ práporu z hliadky. Dali sme sa hneď do hodnotenia vlastnej i všeobecnej situácie a uvažovali sme, aké situácie môžu nastať a ako sa my s týmto budeme vysporadúvať¹⁴⁶. Za svitania odchádzal som do svojho úseku nad Partizánskou Ľupčou a veliteľ práporu spoločne s hliadkou na osobný prieskum situácie v priestore Ludrová.

Hneď ráno 25. októbra 1944 volal ma telefonicky veliteľ práporu a oznamuje mi, že minulý deň po tuhých a húževnatých bojoch muža proti mužovi dobyl nepriateľ Ostrô a postupuje aj z Turca Gadrskou¹⁴⁷ a Ncpalskou dolinou a hrozí odrezanie vlastných jednotiek od Šturca. Taktiež mi oznámil, že partizánske štáby opúšťajú Liptovskú Lužnú a Železnô a že im mám aj ja zapožičať na presun nákladné auto, lebo sa premiestňujú do Tureckého a niektorí že odchádzajú na Prašivú. Usúdil som z tohoto oznámenia, že situácia sa stáva zložitou i keď nie vážnou a že je potrebné zosilniť¹⁴⁸ obranu záložnou čatou a častejšie vysilať hliadky do lesov na našom ľavom krídle. Taktiež som nariadil prísnu bojovú pohotovosť a pred prvú prekážku položiť do medzier mínových polí míny. Tiež boli vyznemení veliteľia predsunutých poľných stráží a veliteľ samostatnej čaty v Kľačianskej doline, aby zvýšili ostrážitosť a hlásili každý podozrivý, zvýšený pohyb nepriateľa v predpolí. Z hájovne "Na vrškoch" boli okamžite evakuované civilné osoby.

Sotva som túto činnosť ukončil, volal ma veliteľ práporu, že prišli letci z Banskej Bystrice s nie veľmi potešujúcimi správami¹⁴⁹, aby som prišiel na Magurku, že v prípade silného nepriateľského práporu, najmä z boku a z tylu, bude treba vyhliadnuť výhodnejšie postavenie vyššie v horách, ktoré by sa dalo i pri presile nepriateľa s výhodou brániť, kde by sa dali uskladiť zásoby a dalo sa šiť.

Odobral som sa v dohovorený čas na Magurku a odtiaľ spoločne dali sme sa smerom cez hory do údolia Veľký Oružný¹⁵⁰ pod Chabencom. Tam sme skutočne našli vhodné miesto pre naše postavenie, vo výške 1.400 m nad morom, ktoré bolo pomerne dobre brániteľné zo všetkých strán a kde drevené budy, tzv. Kraviarky, mohli chrániť pred ťažkými poveternostnými podmienkami nastávajúcej zimy, ktoré prichádza v Liptove o mesiac skôr ako inde. Odpoľudnia¹⁵¹ sme sa vrátili a informovali veliteľov rôt, čo sme vybavili s tým, aby pred podriadenými o tomto zatiaľ pomlčali. Zbytok dňa minul bez zvláštností.

26. Október 1944. S ohľadom na vážnosť situácie a správy, ktoré som dostával z Ružomberka od dôverníkov, bol som v stálom styku s veliteľom práporu, aby v prípade potreby sme postupovali spoločne tak, ako rozkazy a situácia vlastná i nepriateľská bude

¹⁴⁴ Rozumej – kpt. D. Kunicom.

¹⁴⁵ Správne – správy.

¹⁴⁶ Správne – vyrovnávať.

¹⁴⁷ Správne – Gaderskou dolinou.

¹⁴⁸ Správne – posilniť.

¹⁴⁹ Správne – správami.

¹⁵⁰ Správne – Veľká Oružná.

¹⁵¹ Správne – dopoludnia.

vyžadovať. Do Liptovskej Lužnej došla opäť čata letcov z Banskej Bystrice.¹⁵² To bola udalosť¹⁵³, ktorá pre budúce dni neveštila nič dobrého. Nikto však neklesal na mysl. Nálada u vojakov i veliteľov bola dobrá a optimistická. S večerom toho dňa začínajú sa

v Ľupčianskej doline objavovať kde tu jednotliví vojaci so zbraňou i bez zbrane a domáhajú sa prepustenia cez postavenie s tým, že boli veliteľmi rozpustení. Spomínaní utečenci v priebehu dňa 27. októbra 1944 narastajú na skupiny. Vydal som veliteľovi roty rozkaz, aby títo vojaci neboli prepustení, ale aby boli zaradení do obrany, že neskoršie budú jak¹⁵⁴ oni, tak aj ich veliteľia bráni na zodpovednosť. Večer toho dňa prechádzali skupinky v celé skupiny. Keď sa dozvedeli, že sú zdržovaní, [z]ačali¹⁵⁵ sa nášmu postaveniu vyhýbať a prechádzali medzerami v zostave. Vidiac márnosť svojho počínania prestal som sa o utečencov starať, lebo i tak by nám boli na príťaž. Obyčajne, keď sa najedli, zbehli.

Je 28. október 1944. Vojakom sa pripomína boj za naše oslobodenie za pr[e]vej¹⁵⁶ svetovej vojny. Obranné postavenie nad Partizánskou Ľupčou ešte stále neutpelo i keď, ako mi hlásil veliteľ roty, do rána niekoľko vojakov nechalo sa utekajúcimi strhnúť a zbehlo. V podstate to boli však jednotlivci a pri mojej návšteve v úseku nebolo badať jak¹⁵⁷ z chovania, tak z rečí, nejaké známky demoralizácie, malomyselnosti¹⁵⁸ a rozkladu. Pretože som nemal a ani nedostal žiadne podrobnejšie správy o situácii v Liptovskej Lužnej a v Koritnici¹⁵⁹, kde sa medzitým premiestnilo veliteľstvo VI. taktickej skupiny, zavola som veliteľa práporu. Odpovedal mi, že s veliteľom skupiny nemá už spojenie. V poľudnajsích¹⁶⁰ hodinách toho dňa prišiel k hájovni „Na vrškoch“ oddiel poľných četníkov aj s veliteľom. Na môj dotaz ohľadom situácie odpovedal, že Povstanie je dočasne potlačené a že je rozkaz prejsť na partizánsky spôsob boja. Odobral som sa na VS a vola[li] som Liptovskú Lužnú. Žiadal som o oznámenie situácie a súčasne som hlásil, že prechod silného oddielu četníkov pôsobil nepriaznivo. Pod tlakom nepriateľa, postupujúceho z troch strán na Lužnú, osamotený v celom veľkom priestore, nebezpečie z obkľúčenia, nariaduje veliteľ práporu asi o 17.00 hod.

ústup 1. roty do vopred pripraveného postavenia a s nocou toho istého dňa aj ústup 2. roty.

Po polnoci zo dňa 28. na 29. októbra 1944 ustúpila 2. rota na rozkaz ako jediná a posledná vojenská jednotka v tomto bojovom úseku, do postavenia pod Chabanec, aby pokračovala v partizánskom boji. Zlúčením 1. a 2. roty 53. práporu v postavení pod Chabencom 1.400 m nad morom, prestáva vlastne jestvovať prápor ako taký a organizuje sa z neho 12 silnejších družstiev, z ktorých každé pod velením dôstojníka, plní úlohy podľa partizánskych zásad vedenia boja.¹⁶¹

¹⁵² Išlo o jednotku vytvorenú z bývalých frekventantov Leteckej školy, ktorej velil npor. Štefan Culka. BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 109 - 110.

¹⁵³ Správne – udalosť.

¹⁵⁴ Správne – ako.

¹⁵⁵ Správne – začali.

¹⁵⁶ Správne – prvej.

¹⁵⁷ Správne – ako.

¹⁵⁸ Správne – malomyselnosti. Rozumej nedostatkom viery, resp. odvahy.

¹⁵⁹ Správne – Korytnici.

¹⁶⁰ Správne – popoludňajších.

¹⁶¹ Veliteľ práporu kpt. D. Kunic tieto udalosti „zachytil“ vo svojej správe takto: „29. okt. 1944 Stav jednotky: 17 dôstojníkov (7 sa pridali), 5 rtm. a 172 mužov. Jednotku som rozdelil na 12 silnejších družstiev. Veliteľom každého bol dôstojník. Dve družstvá mali za úlohu zaisťovať vchod do doliny Veľký Oružný, dve pripravovať

Zásluhy letcov z Mokrade a aj ostatných bojovníkov v úseku Biely Potok, Ostrô, Lúžna a Partizánska Ľupča, spravodlivo zhodnotil veliteľ VI. taktickej skupiny pplk. Ján Černek v článku “VI. skupina a Ostrô”, uverejnený v časopise *O d k a z* č. 18 a 19, jeho náčelník štábu kpt. Ján Straka¹⁶² v pojednaní “VI. skupina v Národnom povstaní”, ale aj náčelník štábu I. čs. armády na Slovensku plk. gšt. J. Nosko¹⁶³ v článku “Ostrô či Telgárt”, uverejnený v *Bojovníku*, kde jasne a správne vyzdvihol dôležitosť oboch úsekov pre obranu Banskej

ubytovanie na kóte 1504 a zbytok na vlastných chrboch presunoval dovezený materiál. Do postavenia boli vysunuté všetky zásoby proviantu, výstroja, správkového materiálu, lieky, 25 oviec, 15 kráv, kuchyne, rádiodstanice a veľké prebytky zbraní (pušiek a streliva). Pracoval každý, dôstojníci aj mužstvo. Takto s vypätím všetkých síl bolo do večera 30. okt. presťahované do postavenia všetko. Autá, ktoré nemohli po horských cestách ďaleko, boli poškodené, skryté v lese. Cez postavenie prúdili stále stovky vojakov aj civilov, mužov i žien. Jedni utekali z Bystrice do Liptova, druhí z Liptova na hrebene Nízkyh Tatier. Pohľad na týchto zúbožených bol strašný. Sprvu sme to chovali, veď každý sa zaprisahával, že ostane u nás a bude bojovať, ale po občerstvení šli ďalej. Preto som zakázal vydávať pre nich akúkoľvek stravu.” BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 111.

¹⁶² Ján STRAKA (19. december 1913 – 2. september 1987). Počas SNP náčelník štábu veliteľstva Obrannej oblasti 2 v Liptovskom Mikuláši a VI. taktickej skupiny 1. čs. armády na Slovensku. So zvyškami VI. taktickej skupiny následne operoval v okolí Kališťa. Až do oslobodenia pôsobil ako spravodajca partizánskej skupiny mjr. ČA Petrova - Korpuľova, ktorej podával správy o presunoch nemeckých vojsk v oblasti. Od 9. apríla 1945 sa stal príslušníkom 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Po skončení 2. svetovej vojny príslušník čs. armády. Pre „nesprávny postoj“ voči politike KSČ bol na piate výročie SNP v hodnosti pplk. gšt. preložený do zálohy bez nárokov na vojenské dôchodok a degradovaný. Rehabilitovaný bol 13. novembra 1968, v roku 1992 povýšený in memoriam do hodnosti plk. ŠTEFANSKÝ, Václav. *Armáda v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Pravda, 1984; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 226 – 227.

¹⁶³ Július NOSKO (8. jún 1907 – 5. september 1986). Významná osobnosť vojenských dejín Slovenska a Československa. V ilegálnom protifašistickom odboji spolupracoval s odbojovou skupinou „Flóra“, od roku 1942 spolupracoval s pplk. vet. M. Ferjenčíkom a ďalšími dôstojníkmi Veliteľstva pozemného vojska. Po premiestnení do Banskej Bystrice sa stal najbližším spolupracovníkom pplk. gšt. J. Goliana. Ako člen ilegálneho Vojenského ústredia sa podieľal na prípravách Povstania a vypracovaní jeho vojenského plánu. Po vypuknutí SNP bol dňom 1. septembra 1944 vymenovaný za náčelníka štábu veliteľstva čs. armády (1. októbra - 1. čs. armády na Slovensku). Do príchodu div. gen. R. Viesta vykonával aj povinnosti zástupcu veliteľa armády. Po prechode do hôr sa s časťou štábu pridral k 17. pešiemu práporu „Prvosienka“ z II. taktickej skupiny, ktorý pôsobil v priestore Prašivá – Pofana – Muránska planina a spolupracoval s partizánskym zväzkom „Stalin“. 31. januára 1945 prešiel cez front do Košíc, odtiaľ odišiel do Popradu na veliteľstvo 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, kde ho prezentovali 20. februára 1945 a ustanovili za predsedu prijímacej komisie pre dôstojníkov a rtm. slovenskej národnosti. Od polovice marca do polovice apríla 1945 vykonával funkciu zástupcu veliteľa 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v Kežmarku. Po skončení 2. svetovej vojny pokračoval v aktívnej službe v čs. armáde. V súvislosti s procesmi s tzv. buržoáznymi nacionalistami bol s účinnosťou od 1. februára 1953 preložený do zálohy v hodnosti brig. gen. V roku 1966 bol občiansky a v roku 1968 politicky rehabilitovaný. Od začiatku júna 1968 do konca apríla 1970 bol opäť v činnnej službe ako člen rehabilitačnej komisie pri MNO v Prahe – náčelníkom skupiny pre SNP a slovenských partizánov. Dňom 30. apríla 1970 bol definitívne preložený do zálohy. Rozkazom prezidenta ČSFR bol dňom 28. októbra 1992 povýšený do hodnosti genpor. in memoriam. NOSKO, Július. *Vojaci v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Poverenie SNR pre informácie, [1945], s. 64; HUSÁK, Gustáv. *Svedectvo o SNP*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1964, s. 617; BOSÁK, Pavel. *Z bojových operácií na fronte SNP*. Bratislava : Pravda, 1979, s. 288; ŠTEFANSKÝ, Václav. *Armáda v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 288; NOSKO, Július. *Takto bojovala povstalecká armáda*. Bratislava - Banská Bystrica : NVK International, spol. s r. o. v spolupráci s Múzeom SNP, 1994, 230 s.; SÝRNY, Marek a kol. *Kolaborácia a odboj na Slovensku a v krajinách nemeckej sféry v rokoch 1939 – 1945*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2009, s. 276 – 279, s. 290 – 291, 364.; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 182 – 183; JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : N Press, 2024, s. 30, s. 105, s. 110, s. 187, s. 193, s. 297, s. 327, s. 348, s. 367, s. 369, s. 383, s. 404, s. 506.

Bystrice a bojové úsilie povstaleckých jednotiek vôbec a kde priamo uviedol, že obe skupiny mali po bojovej stránke mnoho spoločného.

ŠUMICHRAS, P.: IKARUSSE OHNE FLÜGEL. DIE TÄTIGKEIT EINES INFANTERIEBATAILLONS UNTER DEM KOMMANDO VON DANIEL KUNIC IN DEN MEMOIREN VON MIKULÁŠ ŠUMICHRAS

Der Autor legt dem Leser die bislang unveröffentlichten Memoiren von Oberst der Luftwaffe a. D. Mikuláš Šumichrast vor, einem Teilnehmer des nationalen Befreiungskampfes. Der Offizier der 1. tschechoslowakischen Armee in der Slowakei beschreibt anhand seiner 1946 festgehaltenen persönlichen Erlebnisse die Teilnahme ehemaliger Angehöriger des Luftparks der slowakischen Luftwaffe am Slowakischen Nationalaufstand. Während des bewaffneten Aufstands gegen die deutschen Besatzungstruppen und ihre einheimischen Kollaborateure bewahrte das Infanteriebataillon, das sich überwiegend aus Bodenpersonal des ehemaligen Luftparks der slowakischen Luftwaffe zusammensetzte, eine hohe Kampfmoral. Insbesondere in den Reihen der VI. taktischen Gruppe der 1. tschechoslowakischen Armee in der Slowakei zählte es zu den Infanterieeinheiten, die auf dem Feld der Ehre und des Ruhms den Worten des Militäreids treu blieben – und das bis zu den letzten Tagen des Slowakischen Nationalaufstands. Auch nach dem Übergang zum Partisanenkampf verblieben viele seiner Angehörigen im aktiven Widerstand gegen die deutschen Besatzungstruppen und deren einheimische Kollaborateure.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Oddelenie starostlivosti o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov Ministerstva obrany SR Bratislava

- f. písomností k žiadostiam o vydanie osvedčenia podľa zákona č. 255/1946 Zb.

Vojenský archív – centrálna registratúra Ministerstva obrany SR Trnava

- f. osobných spisov, kmeňových listov.

Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha

- f. osobných spisov, kmeňových listov a kvalifikačných listín.

Vojenský historický ústav – Vojenský historický archív Bratislava

- f. MNO SR 1939-1945, ročník 1943; spisy dôverné;

- f. Pracovný zbor MNO SR, ročník 1940; spisy dôverné;

- f. VVZ 1939-1944;

- špeciálne zbierky – zbierka vojenských predpisov, dôverný osobný vestník, 1943.

Dobové a súčasné periodiká / Periodic Print

Letectví + kosmonautika, 2019, ročník 95.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie / Monographs

BAKA, Igor. Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2006, 191 s. ISBN 80-969375-1-0.

BAKA, Igor – CSÉFALVAY, František – KRALČÁK, Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. Bratislava : Pro Militaria Historica v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2011. s. 309. ISBN 978-80-970768-0-1.

BOSÁK, Pavel. *Z bojových operácií na fronte SNP*. Bratislava : Pravda, 1979, s. 288.

CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. s. 283. ISBN 978-80-89523-20-7.

História bojovej činnosti VI/53 práporu letcov v SNP. Zost. CHRAPČIAK, Miloš, b.u.m.v., 1984. s. 126.

FEDERMAYER, Frederik. *Lexikón erbov šľachty na Slovensku I : Trenčianska stolica*. Bratislava : Hajko & Hajková, 2000, s. 332. ISBN 80-88700-48-5.

HUSÁK, Gustáv. *Svedectvo o SNP*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1964. s. 617

JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legiend*. Bratislava : N Press, 2024. s. 558. ISBN 948-80-8230-237-3.

KINČOK, Branislav – LACKO, Martin – JAŠEK, Peter. *Slovenskí generáli 1939 – 1945*. Bratislava : Ottovo nakladateľstvo, 2012. s. 392. ISBN 978-80-74512-46-9.

Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 653.

LACKO, Martin. *Zrod Slovenského štátu v kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2010. 183 s. ISBN: 978-80-89335-19-0.

MURAWSKI, Marek. *Letadla Luftwaffe. Část 1*. Hostomice : Intermodel, 1997. 238 s. ISBN 80-901976-2-0.

NOSKO, Július. *Vojaci v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Povereníctvo SNR pre informácie, [1945], 64 s.

NOSKO, Július. *Takto bojovala povstalecká armáda*. Bratislava - Banská Bystrica : NVK International, spol. s r. o. v spolupráci s Múzeom SNP, 1994. 230 s. ISBN 80-85727-20-X.

PAVLÍK, Ondrej a kol. *Pedagogická encyklopédia Slovenska. Zväzok 1, A – O*. Bratislava : Veda, 1984. 744 s.

PLESNÍK, Ján. *Ikarovia bez krídiel*. Bratislava : Obzor, 1979. 302 s.

PROKEŠ, Jakub – BEZNÁK, Matej. *Takmer pravdivý príbeh*. Bratislava – MO SR, 1997. 118 s. ISBN 80-88842-11-5.

PREČAN, Vilém (ed.). *Slovenské národné povstanie. Dokumenty*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1965, 1220 s.

RAJNINEC, Juraj. *Slovenské letectvo 1939 – 1944. 1. zv.* Bratislava : Magnet Press Slovakia, 1997. 157 s. ISBN 80-968073-2-3.

SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969. 340 s.

STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, 298 s. ISBN 80-224-0449-7.

STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 3. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2003. 243 s. ISBN 80-89169-00-7.

SÝRNY, Marek a kol. *Kolaborácia a odboj na Slovensku a v krajinách nemeckej sféry v rokoch 1939 – 1945*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2009. 469 s. ISBN 978-80-970238-2-9.

ŠUMICHRAS, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000. 157 s. ISBN 80-968073-6-6.

ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012. 231 s. ISBN 978-80-89169-25-2.

ŠTAIGL, Jan – MINAŘÍK, Pavel. *Dislokácia a krycie čísla jednotiek, útvarov a zariadení čs. armády a vojsk ministerstva vnútra na Slovensku 1945 – 1992*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2014. 495 s. ISBN 978-80-89523-30-6.

ŠTEFANSKÝ, Václav. *Armáda v Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava : Pravda, 1984. 288 s.

ŠTEFANSKÝ, Václav. *Generál Ferdinand Čatloš. Biografický náčrt*. Bratislava : MO SR vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre, 1998. 82 s. ISBN 80-88842-13-1.

Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945. Hl. red. LÁNÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha - Bratislava : Vojenský historický ústav Praha - Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. 348 s. ISBN 80-7278-233-9.

TÓTH, Jozef. *Pamäti generála Tótha : Slovenskí letci v Povstaní*. In: ŠUMICHRAS, Peter (ed.). Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2005. 254 s. ISBN 80-8061-189-0.

TÖTÖSY de Zepetnek, Steven. *List of Historical Surnames of the Hungarian Nobility*. West Lafayette: Purdue University Press, 2010. 128 s. ISSN 1923-9580.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

BAKA, Igor. Útek ministra národnej obrany gen. Čatloša z Bratislavy na povstalecké územie na začiatku septembra 1944. In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 3, s. 9-36. ISSN 1335-3314.

BYSTRICKÝ, Jozef. Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad' v SNP. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 1, s. 83 - 113. ISSN 1335-3314.

KÁRPÁTY Vojtech. Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy 1944 – 1945 (organizácia a aktivity). In: *Vojenská história*, 2005, roč. 9, č. 4, s. 44 - 59. ISSN 1335-3314.

KOLMANN, Petr. Focke-Wulf Fw 58 Weihe. In: *Letectví + kosmonautika*, 2019, roč. 95, č. 8, s. 54 - 55. ISSN 0024-1156.

RAJLICH, Jiří. Asymetrická letecká válka. Nasazení Luftwaffe proti povstaleckému Slovensku, srpen – říjen 1944. In: ŠUMICHRASŤ, Peter a kol. *Slovensko proti fašizmu. Slovensko na strane demokracie. Životné jubileum Jozefa Bystrického*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2020, s. 226-299. ISBN 978-80-89523-66-5.

ŠTULRAJTEROVÁ, Jana. Vývin učiteľského vzdelávania na Slovensku do roku 1945. In: *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, roč. 25, 2013, s. 5 - 26. ISBN: 978-80-223-5549.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Správa pplk. let. J. Ďuranu o služobnej ceste do Berlína a Grove (máj 1942). In: *Vojenská história*, 2006, roč. 10, č. 1, s. 88 - 107. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Správa o továrni na dopravné prostriedky v Trenčianskych Biskupiciach (1945). In: *Vojenská história*, 2009, roč. 13, č. 3, s. 77 - 95. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Výstavba 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR z pohľadu Júliusa Trnku (30. august 1944 – 15. január 1945). In: *Vojenská história*, 2012, roč. 16, č. 2, s. 203. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Činnosť 1. čs. stíhacieho leteckého pluku v ZSSR v hláseniach škpt. let. Františka Fajtla. In: *Vojenská história*, 2015, roč. 19, č. 2, s. 126 - 146. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Nie sú mi známe dôvody, prečo nemôžem slúžiť v čs. armáde. Výpovede plk. gšt. Alojza Ballaya na vyžiadanie orgánov čs. armády z roku 1946 k službe v slovenskej armáde 1939 - 1945. (1. časť). In: *Vojenská história*, 2017, roč. 21, č. 3, s. 99 - 119. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. V prospech nemeckých záujmov som nič nepodnikol... Obrana mjr. let. Júliusa Trnku voči obvineniam kpt. let. Ľudovíta Kozu. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 3, s. 99 - 123. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Elegán so sokolími krídlami. Letecká služba plk. let. Júliusa Trnku. 1. časť (1934 – 1935). In: SEGEŠ, Vladimír – ŠEĎOVÁ, Božena (eds.). *Život v službe vlasti. Pamätnica vydaná pri príležitosti životného jubilea Imricha Purdeka*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2023, s. 126 - 140. ISBN 978-80-89523-92-4.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Elegán so sokolími krídlami. Letecká služba plk. let. Júliusa Trnku. 2. časť (1935 – 1936). In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 4, s. 101 - 122. ISSN 1335-3314.

ŠUMICHRASŤ, Peter. Elegán so sokolími krídlami. Letecká služba plk. let. Júliusa Trnku. 3. časť. (1936). In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 4, s. 121 - 146. ISSN 1335-3314.

ŠVANDA, Petr. Bol nielen vojenským pilotom...! In: *Hobby Historie*, 2018, –roč. 9, č. 42, s. 64 - 73. ISSN 1804-2228.

UHRIN, Marian. Výzbroj povstaleckého poľného delostrelectva. In: *Acta historica Neosoliensia*, 2006, roč. 9, č. 9, s. 137 - 147. ISSN 1336-9148.

UHRIN, Marian. K problematike výzbroje povstaleckej 1. čs. armády na Slovensku. In: ŠUMICHRASŤ, Peter a kol. *Slovensko proti fašizmu. Slovensko na strane demokracie. Životné jubileum Jozefa Bystrického*. Zdp. red. Mária Stanová. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2020, s. 185 - 204. ISBN 978-80-89523-66-5.

VANĚK, Oldřich. Letisko Mokrad v prevratových plánoch generála Čatloša. In: *Vojenská história*, 1999, roč. 3, č. 3, s. 103 - 114. ISSN 1335-3314.

Internetové zdroje / Internet sources

Dostupné na: <<https://szpb.sk/poslanie-a-historia-szpb/>>

Dostupné na: <<https://oslobodenie.wbl.sk/Zabudnuti-velitelia.html>>

Dostupné na: <<https://www.partizanskalupca.com/obec-2/historia/>>

Dostupné na: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/clcweblibrary/article/1059/&path_info=auto_convert.pdf>

Dostupné na: <<https://www.skalkanadvahom.sk/obec/historia-obce/zemianske-rody-v-novej-vsi/>>

Dostupné na: <<https://www.tasula.sk/podstranka?stranka=461>>

Dostupné na: <<https://www.valka.cz/Matousek-Josef-t126619>>

Dostupné na: <https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/statny_archiv_v_trencine_2021/o_nas/opisy_af/Opis_AF_Vladimir_Chovan_osobny_fond.pdf>

Dostupné na: <<https://reginazapad.stvr.sk/clanky/ludia/399257/v-trencine-odhalili-pamatnu-tabulu-osobnosti-protifasistického-odboja-vladimirovi-chovanovi>>

Dostupné na: <https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/statny_archiv_v_trencine_2021/o_nas/opisy_af/Opis_AF_Jan_Kudla_osobny_fond.pdf>

Dostupné na: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-h.pdf>>.

O autorovi / About the Author

plk. v. v. PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD.

Vojenský historický ústav

Krajná 27

821 04 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: peter.sumichrast@vhu.sk

<https://orcid.org/0009-0001-3516-3171>